
This is the **published version** of the master thesis:

Domingo Martorell, Isabel; Mora Malo, Enrico, dir. Nosaltres vam marxar. El sexili de les lesbianes i bibolleres de Lleida ciutat i província. 2025. 49 pag. (Màster Universitari en Política Social, Treball i Benestar)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/322498>

under the terms of the license

FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTiques I DE SOCIOLOGIA
MÀSTER OFICIAL EN POLÍTICA SOCIAL, TREBALL I BENESTAR
CURS 2024-2025

NOSALTRES VAM MARXAR

El sexili de les lesbianes i bibolleres de Lleida ciutat i província

Isabel Domingo Martorell

Tutorització Enrico Mora

Avaluador metodològic Oriol Barranco

Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)
Juny 2025

A les lesbianes i bibolleres que m'acompanyeu des del primer dia que vaig arribar.

A vosaltres, Laura, Mar, Rut, Geor i Alba, perquè aquest escrit no hagués
estat possible sense la vostra confiança i valentia.

A les lesbianes i bibolleres de Lleida ciutat i província,

perquè també hi som.

A la nostra terra.

Resum

El present treball explora, des d'una perspectiva lesbofeminista, el fenomen del sexili de lesbianes i bibolleres de la ciutat i província de Lleida cap a Barcelona. El sexili s'entén com el desplaçament motivat per raons d'orientació del desig, identitat i expressió de gènere. A través d'un enfocament qualitatiu i situat, la investigació analitza el sexili com un entramat relacional que emergeix de la co-configuració de múltiples elements humans i més-que-humans -desitjos, cossos, territoris i condicions materials, entre altres-. Lluny de concebre'l com un simple desplaçament geogràfic, el sexili s'articula com una experiència situada, en què el desig lesbià pot esdevenir motor de moviment i resistència. L'estudi mostra com les experiències de lesbianes i bibolleres de Lleida ciutat i província es configuren en diàleg constant amb la invisibilitat, l'anonimat i la manca de referents. Així, aquest fenomen no s'entén com una fugida lineal cap a la ciutat, sinó com un procés complex, teixit per afectes, absències i possibilitats. D'aquesta manera, no es pretén obtenir conclusions generalitzables, sinó conèixer i recollir històries concretes de lesbianes i bibolleres de Lleida ciutat i província, reivindicant les formes de vida dissidents que es despleguen des dels marges.

Resumen

El presente trabajo explora, desde una perspectiva lesbofeminista, el fenómeno del sexilio de lesbianas y bibolleras de la ciudad y provincia de Lleida hacia Barcelona. El sexilio se comprende como el desplazamiento motivado por razones relacionadas con las orientaciones del deseo, la identidad y la expresión de género. Mediante un enfoque cualitativo y situado, la investigación analiza el sexilio como un entramado relacional que emerge de la co-configuración de múltiples elementos humanos y más-que-humanos —deseos, cuerpos, territorios y condiciones materiales, entre otros-. Lejos de concebirlo como un simple desplazamiento geográfico, el sexilio se articula como una experiencia situada, en la que el deseo lesbiano puede convertirse en motor de movimiento y resistencia. El estudio muestra cómo las experiencias de lesbianas y bibolleras de la ciudad y provincia de Lleida se configuran en diálogo constante con la invisibilidad, el anonimato y la ausencia de referentes. Así, este fenómeno no se entiende como una huida lineal hacia la ciudad, sino como un proceso complejo, tejido por afectos, ausencias y posibilidades. De este modo, no se pretende obtener conclusiones generalizables, sino conocer y recoger historias concretas de lesbianas y bibolleras de la ciudad y provincia de Lleida, reivindicando las formas de vida disidentes que se despliegan desde los márgenes.

Abstract

This paper explores, from a lesbofeminist perspective, the phenomenon of sexile among lesbians and *bibolleres* from the city and province of Lleida towards Barcelona. Sexile is understood as displacement motivated by reasons related to desire orientation, identity, and gender expression. Through a qualitative and situated approach, the research analyses sexile as a relational entanglement that emerges from the co-configuration of multiple human and more-than-human elements -desires, bodies, territories, and material conditions, among others-. Far from being conceived as a simple geographical displacement, sexile is articulated as a situated experience in which lesbian desire can become a driving force for movement and resistance. The study shows how the experiences of lesbians and *bibolleres* from the city and province of Lleida are shaped in constant dialogue with invisibility, anonymity, and the absence of referents. Thus, this phenomenon is not understood as a linear escape to the city, but rather as a complex process woven through affects, absences, and possibilities. In this way, the aim is not to produce generalisable conclusions, but to recognise and gather concrete stories of lesbians and *bibolleres* from the city and province of Lleida, reclaiming dissident ways of life that unfold from the margins.

.

ÍNDIX

1.- Introducció	2
2.- Estat de l'art.....	4
2.1.- Sexili de les lesbianes i bibolleres en l'àmbit internacional	4
2.2.- Sexili de les lesbianes i bibolleres a Espanya	4
2.3.- Sexili de les lesbianes i bibolleres a Catalunya.....	6
3.- Marc teòric	9
3.1. Sexili.....	9
3.2. El sexili des d'una mirada del nou materialisme feminista	10
3.3. La lesbiana - bibollera sexiliada	12
4.- Disseny metodològic	15
5.- Anàlisi	18
5.1.-L'assemblatge del sexili de lesbianes/bibolleres de Lleida ciutat i província .	18
5.2.-La potencialitat del desig lesbià	24
5.3.-Marxar	27
5.4.-Tornar	28
6.- Reflexions finals	31
7.-Bibliografia	35
8.- Annex.....	41
Annex 1 – Metodologia estat de l'art	41
Annex 2 - Guió entrevista semiestructurada	42
Annex 3 - Model d'anàlisi	44

1.- Introducció

El present estudi pretén recollir i visibilitzar el procés de marxar de la província de Lleida a Barcelona per part de lesbianes i bibolleres¹. Concretament, es pretén conèixer i reflexionar, des d'una perspectiva lesbofeminista, com s'articula el sexili de les lesbianes i bibolleres de la ciutat i província de Lleida. El sexili (Guzmán, 1977) és el moviment migratori per motius d'identitat de gènere i/o orientació del desig, però també performativitat de gènere, amb l'objectiu de trobar referents en l'entorn quotidià i un lloc on viure la pròpia identitat de manera segura i lliure. L'elecció d'aquest tema prové del coneixement situat (Haraway, 1988). És així com parteixo d'un interès personal com a bollera de la ciutat de Lleida, que volia marxar a estudiar a la UAB per poder trobar més lesbianes.

Recordo que decidir marxar de Lleida, de casa, va ser una experiència que vaig viure amb molta il·lusió però també amb nervis i pena per deixar enrere el lloc que havia estat casa meva durant 18 anys. I sí, dic enrere perquè en aquell moment ho veia com un marxar per no tornar -només algun cap de setmana per veure la família-. Ara, passats cinc anys, la visió és diferent i penso en com el marxar i el tornar estan cada vegada més barrejats. També veig com he creat la meva xarxa de bibolleres a la província de Barcelona, gràcies principalment a la Universitat Autònoma de Barcelona, fins i tot amb gent que és de Lleida però que, “curiosament”, ens hem trobat aquí. Si penso en el marxar, recordo que el que més desitjava era anar a un lloc on ningú em conegués i pogués ser lliurement el que volgués, no perquè no ho pogués fer a la ciutat de Lleida, sinó per la sensació d'anonimat, i per tant llibertat, de que no em coneixerien i no em faria vergonya que la gent del meu voltant se n'assabentés. Mirant enrere recordo diferents actes performatius que considerava indispensables per poder arribar allà sent una bollera de cap a peus. L'estiu del 2020, coincidint amb la COVID-19, vaig anar complint diferents punts de la llista: em vaig omplir les orelles de pírcings i arracades, vaig fer molt esport per tenir uns braços musculats i em vaig ficar morena. En els primers mesos a la universitat vaig rapar-me una zona del cap, vaig fer-me una rasta i també vaig fer-me dos pírcings al nas. I, el que va ser més important per mi, vaig començar presentar-me directament com a bollera en tots els nous espais. Ara ho recordo entre riures, però en aquell moment eren punts realment importants per arribar a viure com una bollera en la màxima potència.

¹Durant la investigació, utilitzaré la paraula bibollera, juntament amb lesbiana, per fer referència a les subjectes que investigo i entrevisto. La paraula lesbiana sovint està lligada a una identitat de gènere concreta, així com a una posició i un caràcter polític. Per aquest motiu, he incorporat la paraula bibollera, la qual inclou persones no binàries i dones que són bisexuals i bollereres.

Recuperar i investigar aquesta idea, per tant, parteix d'un interès i curiositat personals, però alhora col·lectives, ja que considero que som més de les que ens pensem, les lesbianes i bibolleres sexiliades. Per aquest motiu, considero de gran importància tenir en compte aquest fenomen a l'hora de pensar i imaginar les realitats de les lesbianes i bibolleres de Lleida (ciutat i província). Els records, les emocions i les anècdotes, tant de les entrevistades com les meves, són centrals en el desenvolupament de la investigació, ja que ens permet encarnar i (re)viure les narracions i la investigació.

En els últims anys el sexili s'ha posat sobre la taula com a fenomen migratori a analitzar, i el qual s'ha anat incorporant en diagnosis comarcals (Prieto et al. 2019; Langarita et al. 2022; Rodrigo, 2020; Sadurní et al. 2020; Langarita et al. 2018) i notícies catalanes (Forment i Bori, 2024; Pirineus TV, 2024). No obstant, situo aquest estudi en el context concret de Lleida ciutat i província per remarcar i reivindicar les vides de les lesbianes-bibolleres d'un territori posat en el marge per part del centralisme català. Lleida és capital de província i el gran nucli urbà de Ponent. Tanmateix, es troba immersa en una realitat territorial caracteritzada per una baixa densitat demogràfica i la presència de molts pobles petits i nuclis disseminats (Aldomà i Buixadé et al. 2015), fet que genera contrastos marcats entre la centralitat urbana i els contextos rurals que l'envolten. Els diferents contextos que es plantejaren en l'estudi no parteixen de la voluntat de contrastar-los des d'una lògica comparativa, sinó de reconèixer-los com a realitats múltiples que cal visibilitzar en tota la seva complexitat.

L'objectiu del treball és, per tant, conèixer des d'una perspectiva lesbofeminista, les experiències i vivències de les lesbianes i bibolleres de la ciutat i província de Lleida en relació al sexili. Aquest, es pretén profunditzar a través dels objectius específics següents. En primer lloc, recuperar històries de lesbianes i bibolleres que s'han sexiliat per tal de teixir una genealogia. En segon lloc, conèixer els diferents motius i emocionalitats en torn el sexili i reflexionar com el desig lesbià pot esdevenir un motor d'un moviment migratori. Finalment, reflexionar sobre com es co-configura i emergeix l'assemblatge cos-dissidències-sexili.

Partint d'aquestes preguntes, la recerca permet fer una aportació en el camp d'estudi del sexili, ja que la major part dels treballs duts a terme, tant en el context català com estatal, són d'experiències d'homes gais. Alhora, pretén ésser una tasca de visibilització i recuperació del context de Lleida, ja que les investigacions realitzades a Catalunya se centren en la ciutat de Barcelona i comarques barcelonines i gironines. Així mateix, gran part dels enfocaments de les investigacions són de caire institucional i posen especial èmfasi en les polítiques públiques i els drets garantits. En el cas de la present recerca es busca aprofundir en l'entramat que es conforma pels diferents elements i actants humans i més-que-humans que co-configuren el

sexili de les lesbianes i bibolleres entrevistades. Aquest estudi no pretén extreure conclusions generalitzables, sinó aplegar diferents vivències lesbianes.

2.- Estat de l'art

2.1.- Sexili de les lesbianes i bibolleres en l'àmbit internacional

El terme sexili ha estat molt treballat en el context d'Amèrica Llatina, essent el punt des d'on es va proposar el terme per part del sociòleg porto-riqueny Manolo Guzmán l'any 1977. La primera definició la realitza en l'article *Pa la Escuelita con mucho cuidao y por la orillita: A Journey Through the Contested Terrains of the Nation and Sexual Orientation* i exposa el sexili com a “the exile of those who have had to leave their nations of origin on account of their sexual orientation” (citat per Martínez, 2011, p.16). L'autor se centra principalment en els sexilis transfronterers i no és fins uns anys més tard que comencen a aparèixer estudis com el de Mogrovejo (2015) en el que s'inclou en la definició processos de sexili “de un país a otro, de un pueblo a otro, de una región a otra o de un barrio a otro” (Orellana, Mansilla, i Rondanelli, 2024, p. 30). Seguint aquesta mateixa línia apareixen investigacions, en aquest cas de dones trans a Colòmbia (Calle Botero, 2016) en que destaquen com sovint són més freqüents els sexilis interns que els transfronterers.

Aquestes tres autores plantegen el marc conceptual a nivell internacional, teoritzant sobre el fenomen del sexili i no només analitzant experiències, esdevenint així el marc en el que situar el punt de partida de la present investigació.

2.2.- Sexili de les lesbianes i bibolleres a Espanya

En el context de l'estat espanyol s'han realitzat diversos estudis que han aprofundit en l'anàlisi del fenomen del sexili en diferents contextos territorials i èpoques històriques. Concretament els diferents estudis sobre el sexili de les lesbianes i bibolleres a Espanya es situen a Galícia a principis del segle XX (Ferrández, 2024), i en les dos primeres dècades del segle XXI a Castella i Lleó (Martos, 2021), i a l'estat espanyol (Moreno, 2013; Zúñiga, 2020; Hernández, 2023). En el context català també s'han realitzat investigacions que es comentaran en el següent apartat. Els diversos estudis comparteixen l'ús de fonts orals, procedents de les entrevistes, com a punt principal de recollida de la informació pel posterior anàlisi. Aquest coneixement produït a través de les dades qualitatives, no pretenen obtenir resultats generalitzadors en relació a les

emocions, experiències, causes i conseqüències del sexili, sinó que pretenen ser una aportació al coneixement situat (Haraway, 1988) de les zones investigades.

Els subjectes d'estudi proposats per les investigacions revisades varien segons les característiques d'edat, identitat de gènere, orientacions sexuals/del desig, lloc de procedència i situació de migració. No obstant, cap d'elles s'ha centrat en analitzar el fenomen i les característiques únicament en relació a les lesbianes i bibolleres, sinó en relació al col·lectiu LGTBIQ+ . Tres d'elles opten per entrevistar entre 5 i 13 persones incloent persones gais, lesbianes, bisexuals i queer en el mateix estudi, d'entre 20 i 45 anys (Zúñiga, 2020; Martos, 2021; Moreno, 2013). D'altra banda Ferrández (2024) opta per centrar-se en la història de vida d'una dona trans.

A més, mentre l'estudi de Moreno (2013) indaga en la situació d'Espanya com a país receptor de persones migrants sexiliades, Ferrández (2024) l'analitza com a país de sortida, i Zúñiga (2020) i Martos (2021) analitzen els sexilis interns. Moreno (2013) exposa que la repressió i l'heteronormativitat de les famílies, grups d'iguals o societats de sortida, es manté tant en les societats de sortida com en les d'acollida, com és el cas d'Espanya, trobant-se amb que l'heterosexualitat és un eix regulador de gran part de les societats.

Una de les principals línies d'anàlisi sobre el fenomen és la relació entre la vergonya i el sexili (Zúñiga, 2020; Martos, 2021). A l'indagar en les emocions i corporalització del sexili, la vivència de pertànyer a allò no desitjable situa les experiències de les entrevistades per Zúñiga (2020) com a situacions de por i vergonya. La vergonya, tal com destaca l'autora és una mostra del mecanisme social de control a través de l'estigma fet que es contraposa a l'anonimat que troben a la ciutat on se sexilien, aportant tranquil·litat i llibertat a l'hora de viure les diferents sexualitats. Seguint la mateixa línia, Martos (2021) l'exposa com un element d'autocensura ja que es veuen forçades a utilitzar l'heterosexualitat fingida com a estratègia per encaixar en la societat i evitar situacions de rebuig. És per aquest motiu que el destaca com a factor clau que contribueix al sexili a la cerca de llocs on, gràcies a l'anonimat, es pugui viure la sexualitat amb més llibertat.

Aquesta emoció acompanya la invisibilització del col·lectiu LGBTI i la falta de referents en els entorns rurals, generant sensacions d'aïllament i convertint-se en una violència simbòlica (Martos, 2021) i en una eina de control social en els entorns rurals (Zúñiga, 2020). Així mateix, el xafardeig, les mirades i rumors es plantegen com a principals estratègies heteronormativitzadores i encarregades de mantenir el biopoder, regulant les seves expressions de gènere i naturalitzant i jerarquitzant les sexualitats (Zúñiga, 2020; Martos, 2021). Aquest

conjunt de factors construeixen l'anonimat com a motiu cabdal a l'hora de plantejar-se el sexili a la cerca d'espais de llibertat (Férrandez, 2024; Martos, 2021; Zúñiga, 2020).

Altrament, autors com Hernández (2023) han aprofundit en l'anàlisi d'estratègies, a través de l'anàlisi de la campanya publicitària de la marca J&B (Justerini & Brooks), com a eines per potenciar la visibilitat, els referents i acceptació de la comunitat LGTBI. A més, l'autor va més enllà i planteja el retorn al lloc d'origen com una victòria sobre les adversitats i simbolitza la reconciliació i la possibilitat de canvi.

La cerca de les causes i conseqüències del sexili és una altra de les línies principals d'investigació en relació al sexili. Els quatre estudis profunditzen en l'anàlisi dels motius de sexili prestant atenció a la dimensió emocional (Zúñiga, 2020), als factors laborals, acadèmics, econòmics, polítics i/o personals (Martos, 2021), i a la comunitat migrant LGTBI (Moreno, 2021). Sense oblidar ni minimitzar la realitat complexa del fenomen tant actualment, com en el segle passat (Ferrández, 2024). Més enllà, Zúñiga (2020) planteja el sexili no només com una conseqüència de la incomoditat sinó com l'acte de rebel·lar-se contra la norma heterosexual imposada, sortint d'un context rural a la recerca de llibertat i felicitat. Aquest últim concepte també és important destacar-lo ja que, tal com es podrà comprovar més endavant, en el context català és parla de buscar contextos de benestar però no es defineixen com a espais de felicitat, esdevenint d'aquesta manera un horitzó sobre el qual contrarestar la dicotomia de no heterosexualitat i tristesa.

2.3.- Sexili de les lesbianes i bibolleres a Catalunya

El terme sexili ha estat treballat des de diferents perspectives en el context de Catalunya. Per una banda, s'han realitzat dos estudis que segueixen la línia de la investigació del fenomen del sexili tenint en compte els motius i factors determinants que impulsen el sexili, ja sigui del rural a l'urbà (Aragó, 2020) o del urbà al rural (Fancelli, 2022). D'altra banda, quatre estudis s'han dut a terme en el context català en format de diagnòstic identificant les relacions entre les polítiques públiques i el sexili (Largarita, Mas Grau, Albartin, 2022; Sadurní, Albartin, Palomar, 2020; Prieto, Rovira i Institut Diversitas S. C. C. L, 2019; Largarita, Albartin, Dorado, Sadurní, 2018).

Les metodologies utilitzades per dur a terme les investigacions són principalment les entrevistes a persones del col·lectiu LGTBIQ+ d'entre 16 i 67 anys, de contextos sociodemogràfics i econòmics variats. No obstant, Fancelli (2022) opta per la metodologia de les Produccions Narratives per tal de construir conjuntament amb les entrevistades els relats

sobre el sexili. Les principals zones del territori català on s'han realitzat les investigacions són el Maresme (Fancelli, 2022; Prieto, Rovira i Institut Diversitats S. C. C. L 2019), l'Alt Empordà (Langarita, Mas Grau, Albartin, 2022), el Baix Empordà (Rodrigo, 2020), la Garrotxa (Sadurní, Albartin, Palomar, 2020; Langarita, Mas Grau, Albartin, 2022), Girona (Langarita, Albartin, Dorado, Sadurní, 2018) i en l'estudi d'Aragó (2020) un poble de cada província de Catalunya.

De la mateixa manera que es troba en el context estatal, la dimensió d'investigar en els motius i factors de sexili és manté. Aragó (2020) explora el fenomen del sexili entre l'àmbit rural i l'arribada a la ciutat de Barcelona, i identifica sis factors determinants que impulsen el sexili, els quals són la manca de referents, la soledat, el desert sexual, la pressió social i familiar, la repressió sexual i control i la manca d'anonimat. Aquests factors, similars als dels estudis estatals, s'imbriquen amb els al·licients i atraccions de la gran ciutat catalana, trobant en ella les ofertes que semblaven manca en els seus pobles d'origen. Tal com destacava Hernández (2023), Aragó (2020) també remarca el rol del capitalisme rosa tot i que ho analitza des de la perspectiva de l'impacte d'aquesta a l'hora de determinar els imaginaris col·lectius de les grans ciutats com ara Barcelona i no de crear referents en l'entorn rural.

Recuperant l'estudi d'Aragó (2020), cal destacar que va ser la primera aproximació de l'estudi del sexili, concretament de les experiències de la migració, en el context de Catalunya. És per aquest motiu que ha estat mencionat des del Departament d'Igualtat i Feminismes de Catalunya com a marc conceptual per analitzar aquest fenomen. No obstant, és important recalcar que la investigació se centra exclusivament en experiències de sexili d'homes gais, i que els motius, factors i experiències difereixin probablement de les de les lesbianes, bisexuals o persones trans.

Fancelli (2022), altrament, proposa una tercera línia d'anàlisi en relació a com es viuen les diversitats sexuals i de gènere en un entorn rural, concretament a Òrrius (Maresme). Les persones amb les quals realitza les produccions narratives tenen diferents vincles amb el poble ja que una d'elles hi arriba com a lloc d'acollida d'un procés de sexili, mentre que dos hi viuen des de la infantesa i una altra persona viu Òrrius com el lloc de partida de sexili. Així mateix, un punt a remarcar del seu estudi és el fet de tenir en compte les interconnexions a nivell virtual, ja sigui mitjançant les xarxes socials o els mitjans de comunicació de masses, i el seu impacte en les decisions de sexili.

Les investigacions dutes a terme en format de diagnòstic plantegen el sexili com un indicador a tenir en compte, però no es fa un anàlisi del fenomen com a tal. És així com es situen les condicions de vida de les persones LGBT+ com a dimensió principal d'estudi, tot i que posen

atenció en diferents aspectes que poden influenciar en el seu benestar. Per una banda, Langarita, Mas Grau i Albartin (2022) se centren en com les polítiques públiques poden contribuir a evitar el sexili, mentre que la diagnosi de Sadurní, Albartin i Palomar (2020) exposa que la Garrotxa no només expulsa sinó que també pot rebre persones sexiliades.

Per altra banda, el Servei d'Atenció Integral LGTBI (SAI) apareix com a denominador comú en les diferents diagnosi i s'exposa com a recurs clau per afavorir al benestar de les persones del col·lectiu LGBTIQ+ , i que per tant, no tinguin la necessitat de sexiliar-se. No obstant, es destaca la importància de no recaure només en aquest servei sinó que hi ha la necessitat de disposar de més mecanismes de protecció dels drets LGTBIQ+ (Sadurní, Albartín i Palomar, 2020) i d'implementar polítiques transversals que garanteixin el benestar d'aquest col·lectiu i fomentin espais inclusius (Langarita, Mas Grau i Albartin, 2022; Sadurní, Albartin i Palomar, 2020). Tot i així, tenint en compte el valor de les polítiques transversals de gènere, no es pot oblidar la importància dels espais propis de i per a lesbianes i bibolleres, on poder trobar-se i crear(se) com a lesbianes i lluitar per les reivindicacions pròpies (Gimeno, 1999).

A més, altres diagnosi territorials també han detectat la presència del sexili en diferents comarques catalanes. Estudis com el *Pla Comarcal del Maresme per la diversitat afectiva, sexual i de gènere 2022-2025* (Prieto, Rovira i Institut Diversitas S. C. C. L, 2019), el *Pla Comarcal per la Diversitat afectiva, sexual i de gènere al Baix Empordà* (Rodrigo, 2020) i l'estudi *Diversitat sexual i de gènere a Girona. Una aproximació a la situació de les persones LGTB a la ciutat* (Langarita, Albartín, Dorado, Sadurní, 2018) han identificat aquest fenomen en els seus respectius territoris. No obstant això, cap d'aquests treballs aprofundeix en les experiències concretes de les persones del col·lectiu, ni en la realitat específica de les lesbianes i bibolleres. Aquesta manca d'atenció a les vivències individuals contrasta amb els estudis de la Garrotxa, que, tot i amb enfocaments diferents, sí que es proposen explorar com el sexili impacta en la vida de les persones i en la configuració de les polítiques públiques locals.

En conclusió, les investigacions dutes a terme a Catalunya sobre el sexili han tendit a centrar-se en com les persones LGTBIQ+ viuen les seves identitats i orientacions sexuals en entorns rurals i si aquestes experiències deriven en un sexili. No obstant, no es realitza una anàlisi profunda del sexili com a fenomen en si mateix, en relació al desig de les lesbianes i bibolleres o aprofundint en els significats de les dinàmiques emocionals que intervenen en el sexili. Aquest fet deixa entreveure una falta d'estudi en la línia del lesbosexili i també sobre el context de la ciutat i província de Lleida.

3.- Marc teòric

3.1. Sexili

Estudiar els moviments migratoris en l'etapa moderna, caracteritzada pel terme *superdiversitat* (Vertovec, 2007, citat per Moreno, 2013, p. 106), que fa referència a l'augment i la diversitat dels fluxos migratoris, implica la necessitat d'anar més enllà dels estudis hegemònics; aquests s'han centrat principalment en una visió economicista per explicar les causes d'aquesta mobilitat (Zúñiga, 2020). Focalitzar-se en l'economia sense tenir en compte altres factors com la política, l'orientació sexual, les xarxes familiars, la identitat de gènere, les religions i la realització personal i col·lectiva (Garcia, 2010 citat per Zúñigan, 2020, p.8) suposa una invisibilització, alhora que exclusió, del col·lectiu LGTBIQ+ de l'estudi del fenomen (Moreno, 2013, p.107).

D'aquí neix la necessitat de tenir una línia d'estudi que plantegi la sexualitat i l'exili com eixos centrals d'anàlisi, per poder conèixer quines són les realitats de les migracions de les persones del col·lectiu LGTBIQ+, o en altres paraules, que no s'ajusten als marcs de l'heteronorma. Guzmán (1997) utilitza per primera vegada el terme sexili exposant que és “the exile of those who have had to leave their nations of origin on account of their sexual orientation” (citat per Martínez, 2011, p.16). El sociòleg porto-riqueny va centrar les seves investigacions sobre el fenomen a nivell transnacional, però altres autores com Mogrovejo (2015) Calle Botero (2016) i Fancelli (2022) han profunditzat en el sexili més enllà de la tradicional direccionalitat rural-urbà, estudiant el sexili entre dos pobles, entre dos regions, o entre barris d'una mateixa ciutat. Aquests, han estat anomenats sexilis interns (Calle Botero, 2016).

D'altra banda, Galván (2020) ha focalitzat els seus estudis en analitzar el fenomen a través del terme exili sexual. Aquest, examina el fet que les persones del col·lectiu LGTBIQ+ han de modificar les pròpies històries de vida, mitjançant trasllats geogràfics, per tal de poder viure la pròpia identitat amb més llibertat (Fernández-Vergara i Quiñones-Campos, 2023). En una altra línia, Lawrence La Fountain-Strokes (2005) fa referència al concepte de sexili com una estratègia de resistència per part de les dissidències sexogenèriques, que els hi permet cercar espais d'acceptació, permetent viure més lliurement la dissidència i fent front a l'homofòbia (Ríos, 2020).

No obstant això, cal destacar el caràcter multifactorial del sexili. Tal com exposa Aragó (2020), l'èxode sexual és causat per una multiplicitat de factors sistèmics i contextuais, que es relacionen amb factors laborals, econòmics, socials, d'estudis i familiars. Aquestes condicions

no poden ser analitzades de manera aïllada, ja que interaccionen amb altres factors com la classe social, la raça o la identitat de les persones. Així mateix, algunes persones LGTBIQ+ no identifiquen l'existència d'un sexili propi com a motiu principal de la seva migració fins passats uns anys, ja que en un principi atribueixen el seu trasllat geogràfic a factors més visibles, com els laborals o familiars (Aragó, 2020). En definitiva, aquesta complexitat de factors ens obliga a repensar les causes i dinàmiques de l'experiència del sexili, buscant una comprensió més profunda i matisada del fenomen.

3.2. El sexili des d'una mirada del nou materialisme feminista

Si analitzem el sexili des d'una perspectiva posthumanista (Deleuze i Guattari, 1987), des de les corrents del nou materialisme feminista (Braidotti, 2013; Barad, 2007) se'ns possibilita incloure en l'equació, o més concretament en l'entramat, factors que també intervenen en la configuració d'aquest. En el cas d'aquest estudi sobre el sexili de lesbianes i bibolleres de Lleida caldria tenir en compte l'edat en que van marxar, la situació del seu moment vital, l'imaginari social de la capital catalana, la construcció de la identitat lesbiana en el context de Lleida ciutat i província, quins objectes les transporten a aquells moments, si van tornar... En definitiva es planteja un entramat complex entre orientacions del desig, cossos, materials i relacions que deixa entreveure la multiplicitat d'elements que intervenen en el sexili, més enllà de buscar un lloc on viure millor la pròpia identitat lesbiana-bibollera.

Seguint a Karen Barad (2007):

“To be entangled is not simply to be intertwined with another, as in the joining of separate entities, but to lack an independent, self-contained existence. Existence is not an individual affair. Individuals do not pre-exist their interactions; rather individuals emerge through and as part of their entangled intra-relating.” (citada per Bhana i Nathwani, 2022, p.9)

D'aquesta manera, els sexilis de les lesbianes i bibolleres de Lleida emergeixen alhora que s'entrellacen i 'intra-accionen' (Barad, 2007) amb les diferents entitats, com ho són els cossos, objectes i discursos, de manera enredada i relacional (Bhana i Nathwani, 2022, p.9). En altres paraules, les experiències de sexilis es co-consitueixen entrellaçant els somnis de com viure la identitat lesbiana fora de Lleida, les il·lusions de perseguir els discursos de l'ideal de la gran ciutat de Barcelona, l'imaginari de ser lesbiana-bibollera en un lloc d'anonimat, les ganes de conèixer altres lesbianes-bibolleres, la necessitat de viure i encarnar altres possibilitats de ser

lesbiana i bibollera diferents a la de Lleida, el nou pis/habitació no compartit amb la família nuclear, les pel·lícules i series de lesbianes que són referents d'un altre model de vida, les emocions de marxar d'un lloc conegut a un lloc desconegut, els propis cossos... Tots aquests factors s'articulen en forma d'assemblatge.

Seguint a Deleuze i Guattari (1983, p.6), els autors exposen l'assemblatge com una configuració dinàmica i heterogènia d'elements, de manera que no esdevenen articulades de manera jeràrquica o binària (Bhana i Nathwani, 2022, p.10). En els assemblatges, les idees, objectes, pensaments, sentiments, expressions i cossos, tal com expliquen Bhana i Nathwani (2022, p.10) no es conformen en oposicions dicotòmiques, sinó que ho fan a través del que Deleuze i Guattari anomenen “desiring machines” o màquines desitjants. En altres paraules, a través de fluxos de desig creant noves relacions i possibilitats. Trobem així com des dels nous materialismes feministes es rebutgen les estructures rígides i les construccions dualistes jerarquizades per donar pas a un pensament fluid, canviant i situat en un moment determinat.

Així mateix, l'assemblatge no és rígid ni inamovible, sinó que és modulable. Tal com destaquen Bhana i Nathwani (2022), recuperant Fox i Bale (2018), els assemblatges proporcionen espais d'esdevenir diferents, però també poden restringir i limitar les oportunitats. Aquests canvis apareixen en els moments i situacions de ruptura, i és aleshores quan es proporcionen possibilitats de transformació de l'entramat. Segons Deleuze i Guattari (1987) (citats per Bhana i Nathwani, 2022, p. 10), els assemblatges territorialitzen, deterritorialitzen i reterritorialitzen, establint límits del que es pot ésser i esdevenir. En aquest sentit, les relacions que es produeixen dins i entre els diferents elements de l'assemblatge, en entrar en contacte amb altres cossos, matèria i objectes, xoquen i són sempre canviants (ídem).

Cal destacar com l'impacte, al mateix temps que els canvis, dins i entre l'assemblatge no passen desapercibuts. Aquests, poden produir canvis físics, psicològics, emocionals o socials, i als quals s'anomenen afectes (Deleuze i Guattari, 1987, pp.127-128 citats per Bhana i Nathwani, 2022). Entenent l'afecte com la capacitat d'un cos per afectar i ser afectat tal com assenyalava en el seu moment Spinoza. D'aquesta manera, aterrant-ho en el fenomen del sexili, les lesbianes i bibolleres de Lleida poden imaginar i esdevenir noves maneres de ser i viure la identitat lesbiana, però també poden ser delimitades pels dispositius de poder patriarcal, com ara l'heterosexualitat obligatòria (Rich, 1980), que modulen el que poden ser, fer i esdevenir.

Aquest marc conceptual permet abordar els entramats del sexili de les lesbianes i bibolleres a través d'assemblatges, proposant (inter)relacions que van més enllà de les motivacions econòmiques, laborals, formatives i de la cerca d'espais on viure lliurement la identitat. Seguint

aquesta línia teòrica, les relacions entre la materialitat i la capacitat d'afecte de què disposen en les experiències de sexili possibiliten posar l'èmfasi en les formes més-que-humanes que impacten els cossos, els desitjos i els mateixos sexilis.

3.3. La lesbiana - bibollera sexiliada

L'heterosexualitat obligatòria, no obstant, no és l'únic sistema del patriarcat que pot delimitar l'assemblatge del sexili de les lesbianes i bibolleres de Lleida. De fet, la pròpia construcció del subjecte lesbiana pot suposar una limitació en funció del seu origen i dels sistemes hegemònics de poder que la condicionen. En aquest sentit, Rosi Braidotti (2003) planteja la creació de nous marcs, imatges i pensaments que trenquin amb els hàbits mentals del pensament androcèntric i proposa el subjecte nòmada. Aquest és definit per la pròpia filòsofa com la interacció i intersecció simultània d'eixos com la raça, la classe, l'etnicitat, el gènere, l'edat i l'orientació sexual, entre altres, constituint així el subjecte nòmada (Braidotti, 2003). Així doncs, la consciència nòmada es concep com una forma de resistència a l'assimilació dins de les maneres dominants de representar els subjectes, evitant-ne la fixació en identitats estàtiques i immutables (idem).

Recuperant Galván (2020) i la seva proposta d'analitzar el sexili com una estratègia de resistència, es pot afirmar que el subjecte nòmada plantejat per Braidotti s'entén com una dispersió i disseminació internacional d'idees que actua com a tàctica de resistència. En conseqüència, aquest procés permet preservar discursos i pràctiques que, d'altra manera, podrien haver estat forçades a assimilar-se a les narratives hegemòniques. Així, es configuren xarxes complexes de poder i resistència, evitant la reducció de l'anàlisi a un únic sistema de dominació (de Lauretis, 1990). Cal destacar que aquesta mobilitat no només és geogràfica, sinó també epistemològica i política: la lesbiana, en tant que subjecte nòmada, transita entre diferents discursos i sistemes de significats, desafiant les categories tancades i binàries en què tradicionalment s'ha inscrit l'experiència lesbiana.

D'altra banda, seguint De Lauretis (1990), el fet de desplaçar-se (dis-placement) implica un procés d'auto-desplaçament i de des-identificació respecte allò que fins aquell moment havia estat viscut com a propi: la llar, el grup social, la família o la mateixa identitat personal. Aquesta des-identificació situa la lesbiana fora del monopoli del poder/coneixement androcèntric heterosexual, provocant un desplaçament conceptual i polític del seu propi punt d'enteniment i articulació identitària. És en aquest context que De Lauretis proposa el concepte de subjecte

excèntric, aquell que excedeix la institució sociocultural de l'heterosexualitat (De Lauretis, 1990). Aquesta excèntricitat, en línia amb el nomadisme de Braidotti, no només subratlla la marginalitat de la lesbiana dins del sistema hegemònic, sinó que també evidencia la seva capacitat per redefinir contínuament la seva pròpia subjectivitat i les formes de resistència que adopta.

Així mateix, el subjecte de lesbiana plantejada per Wittig (1973), es presentada com una ruptura radical amb el règim heterosexual, constitueix un exemple paradigmàtic de subjecte excèntric segons l'anàlisi de De Lauretis (1990). En aquest sentit, la seva identitat excedeix la institució heterosexual i desafia els discursos reguladors que categoritzen les sexualitats i identitats en termes de normalitat o anormalitat (Foucault, 1975), sempre dins dels imaginaris i sistemes de poder cisheteroetnopatriarcal. Com a conseqüència, en la recerca d'espais on la norma sigui menys restrictiva, les lesbianes experimenten processos de mobilitat, canviant de grups socials, barris, ciutats o fins i tot països, amb l'objectiu de trobar llocs on puguin viure la seva identitat de manera lliure i autònoma. Aquest desplaçament esdevé, doncs, una estratègia de supervivència i resistència enfront de els dispositius normativitzadors i opressors.

Tanmateix, cal recuperar l'anàlisi dels desplaçaments de les lesbianes des de les perspectives lesbofeministes. Les quals malgrat no parlar en clau de sexili o exili, moltes han teoritzat i escrit sobre la mobilitat de les lesbianes, la no pertinença, la cerca del lloc adequat, entre altres. La construcció de la identitat lesbiana en contextos de no pertinença completa als espais habitats és una de les principals línies d'estudi. Monique Wittig analitza el moviment i la posició de les lesbianes en les classes socials a través del concepte "sujeto en fuga" (Wittig, 1973). L'autora exposa que les lesbianes són fugitives de la seva classe social (la de les dones) i, per tant, de la dominació heterosexual (Wittig, 1973 citada per Suárez 2013). Aquest fet, posicionaria a la lesbiana fora del pensament binari (Suárez, 2013) gràcies al trencament amb el contracte heterosexual. Trujillo (2013) planteja la posició estratègica en la que es troben les lesbianes, en tant que fugitives i desertores de la seva classe, per tal de destruir el sistema heterosexual. En lloc de fugir o desplaçar-se a comunitats apartades i fora de la societat, l'autora destaca les possibilitats i capacitats subversives del posicionament de la lesbiana (Trujillo, 2013).

Recuperant el concepte d'outsider d'Audre Lorde (2003) trobem punts compartits en la construcció i vivència de la identitat lesbiana i el subjecte outsider. La marginada és un subjecte que no encaixa, no pertany i que es percebuda per l'entorn com a aliè als espais que ocupa i habita. En el cas de la lesbiana, els imaginaris socials latents entorn la institució de

l'heterosexualitat la posiciona com a externa, estranya i marginal. Bàrbara Ramajo (2021) presenta la configuració de la lesbiana com l'eterna estrangera (treballant a partir del concepte de Lorde, 1984), aquella que malgrat haver nascut en aquell lloc, haver-hi viscut molts anys o estar-hi arrelada ha estat i serà condemnada a ser desplaçada, incomodada o invisible. La seva figura històricament estrangera no és només geogràfica, sinó que també simbòlica i sistemàtica degut a la implicació d'una exclusió constant dels discursos normatius sobre el gènere i la sexualitat.

L'eterna estrangeria genera malestar en les lesbianes, en tant que desplaçades als marges. Sara Ahmed introdueix en l'anàlisi el concepte "desorientada" per tal de descriure el sentiment de no pertinença, fora de lloc o fora de norma. Presentant així l'orientació migrada, argumentada per l'autora com a "might be described as the lived experience of facing at least two directions: toward a home that has been lost, and to a place that is not yet home" (Ahmed, 2006, p.10). Així mateix, desenvolupa l'argumentació sobre com la fenomenologia queer ofereix un punt des-centrat que permet repensar el lloc que s'ocupa en el desig sexual. Ahmed suggereix fixar-se en la direccionalitat corporal i comprendre-la no com una característica física de la persona, sinó concebre com el desig és influenciat per les relacions que establim amb els objectes, afectant així a com ens movem per l'espai i com l'espai influeix en nosaltres. En aquest marc, l'autora planteja la figura de la lesbiana contingent, sostenint que la identitat i el desig no són fixos ni predeterminats, sinó que experimentem el desig i l'espai a través de les relacions amb el món i les altres (Ahmed, 2006).

En la mateixa línia, Cristina Peri Rossi presenta el concepte de desig exílic (Peri Rossi, 1984). Un desig marcat per l'exili i l'alteritat, que no perpetua les normes tradicionals i que trenca amb el binomi heteropatriarcal. Prieto (2023) recupera els assajos de Peri Rossi en els que destaca com del discurs de l'amor com exili metafísic resulta en el desig exílic, que esdevé "reivindicación de un deseo "otro" –un deseo no normativo, alejado del binarismo heteropatriarcal: un deseo apátrida, lésbico o queer- (...) por la reivindicación de un amor "otro", no normativo – un amor lesbico-" (Prieto, 2023, p.33-34).

Per tot això, tant la noció de subjecte excèntric de De Lauretis com la proposta del subjecte nòmada de Braidotti permeten entendre la lesbiana com una figura en constant desplaçament, no només físic sinó també discursiu i ontològic. Aquesta posició, si bé pot comportar experiències de desarrelament, també obre possibilitats per a la reapropiació i resignificació d'espais i discursos, obrint així noves formes d'existència i resistència més enllà de les categories normatives.

4.- Disseny metodològic

Aquesta investigació s'ha dut a terme des d'una metodologia qualitativa. La finalitat d'aquesta és poder comprendre i recollir de manera holística els successos, buscant l'èmfasi en l'aprofundiment de les experiències i no en la quantitat numèrica (Bisquerra, 1996). Amb l'objectiu de conèixer, recuperar i reflexionar des d'una perspectiva lesbofeminista les experiències i vivències de les lesbianes i bibolleres en relació al sexili de Lleida ciutat i província, la metodologia qualitativa abductiva esdevé el model metodològic més adient, permetent contemplar les peculiaritats i comprendre les experiències de les subjectes d'estudi (Bisquerra, 1996).

Plantejar l'estudi des d'aquesta metodologia i des del lesbofeminisme implica anomenar la reflexivitat i el posicionament (England, 1994). La reflexivitat (re)planteja la figura de la investigadora tenint en compte la pròpia ubicació en relació a la identitat de gènere, classe social, orientació sexual/del desig, raça, capacitat i la biografia, entenent que aquestes tenen un impacte directe a les preguntes que es realitzen i com es porta a terme la recerca i la redacció. Així, davant l'hegemonia metodològica de l'empirisme neopositivista (England, 1994), escric amb la voluntat de trencar tant amb l'estricta dicotomia entre objecte i subjecte, com amb la posició omnipotent, impersonal i neutral com a investigadora. En aquest sentit, jo, com a investigadora bollera, blanca, cis, amb 23 anys, sense discapacitats de la ciutat de Lleida, vivint actualment a la província de Barcelona, i sexiliada he analitzat la parcialitat des de la potencialitat que emergeix a l'hora de (co)produir coneixement (Biglia i Vergés-Bosch, 2016).

D'aquesta manera, amb la fonamentació en les epistemologies feministes (Falconí, 2022), no basada en una lògica cisheteropatriarcal blanca, em situo en un pla horitzontal amb les lesbianes i bibolleres entrevistades. Prenent consciència plena del resultat d'aquesta investigació com el recull d'un coneixement situat i parcial (Haraway, 1988). Aquest, ha permès recollir i escoltar veus silenciades, invisibilitzades i subordinades (Hernández, 1999) que no havien estat tingudes en compte en estudis previs sobre el sexili a Catalunya i a l'Estat espanyol, fet que esdevé fonamental per la producció de sabers (Biglia i Vergés-Bosch, 2016), la visibilització de les vivències lesbianes-bibolleres i, a més, de Lleida ciutat i província.

Les tècniques d'investigació emprades en la recerca ha estat, per una banda, la revisió bibliogràfica sistemàtica (Annex 1) i per altra banda, l'entrevista semiestructurada (Annex, 2). Així mateix, el model d'anàlisi utilitzat es pot trobar en l'annex (Annex 3). Aquestes entrevistes han estat enfocades al coneixement sobre la temàtica, és a dir el sexili - l'experiència de marxar,

i les qüestions afegides necessàries per comprendre el l'articulació del fenomen (Blasco i Otero, 2008), aprofitant la possibilitat que ofereix aquesta tècnica de dur a terme anàlisis contextualitzats i coneixements de fets concrets (Taylos i Bodegan, 1987). Posant sempre atenció als elements eticopolítics en l'anàlisi (Biglia, 2005). Les converses disteses que es van generar en torn les seves experiències del marxar van ser possible gràcies als vincles afectius, compromesos i canviants, que lluny de ser un obstacle situen els principis de l'ètica de la cura (Gilligan, 1982) com a base des d'on es construeix la recerca. Aquest fet va generar un clima de confiança i un espai segur on compartir i aprofundir en les vivències, esdevenint un mètode còmode i amable per generar espais de conversa. Tanmateix resulta rellevant ressaltar l'ètica relacional (Ellis, 2007) com a base fonamental de la recerca, situant la responsabilitat de la investigadora més enllà dels consentiments formals. Aquesta busca mantenir un diàleg continu amb les entrevistades de cura i reflexió conjunta sobre les narratives compartides i les conseqüències d'aquestes.

Tanmateix, es va aplicar l'objecte portador de memòria com a eina metodològica. La incorporació d'un objecte personal portador de memòria permet que allò absent es faci present a través de la paraula i els gestos durant l'entrevista. Al compartir-lo, es crea un desplaçament temporal i espacial que facilita la reconstrucció de vivències vinculades al conflicte (Ávila i Landa, 2022), en aquest cas vinculades al sexili. L'objecte es converteix així en un portador de memòria que, en ser activat per la mirada o el relat de qui l'aporta, actua com a disparador de records, emocions i afectes que d'altra manera podrien mantenir-se latents (Ávila i Landa, 2022). Així mateix, aquests objectes formen part de l'entramat que va més enllà de les veus de les entrevistades i que ajudaran a comprendre i recollir amb més profunditat el fenomen del sexili en les lesbianes i bibolleres de Lleida i província.

A l'hora d'elaborar el disseny mostral he tingut en compte diversos factors. En primer lloc, he utilitzat una metodologia carronyaire, que tal com explica Halberstam (2008) és aquella que "utilitza diferents mètodes per recollir i produir informació sobre subjectes que han estat deliberadament o accidentalment exclosos dels estudis tradicionals del comportament humà". En altres paraules, les lesbianes i bibolleres de Lleida ciutat i província. La idea inicial era poder entrevistar lesbianes i bibolleres de diferents edats del territori però degut a la manca de contacte amb lesbianes-bibolleres de més de 30 anys que haguessin marxat a viure a Barcelona per motius d'orientació sexual/del desig, vaig haver de delimitar la mostra d'estudi dels 20 als 33.

Així finalment, he realitzat un total de cinc entrevistes a lesbianes-bibolleres, totes elles dones, cis i blanques, de diferents pobles de la província i ciutat de Lleida. Pel que fa la classe social,

com que en el moment de marxar depenien econòmicament de les seves famílies, he recollit aquesta informació en funció del nivell educatiu d'estudis -obligatoris o post obligatoris- de les seves famílies. Així, en totes cinc famílies, com a mínim una de les dues persones adultes havia cursat estudis universitaris. Els factors que he tingut en compte per escollir aquestes persones han estat l'edat, el context rural-urbà de la ciutat o província de Lleida, la seva orientació sexual/del desig i que s'haguessin sexiliat o marxat per motius d'orientació sexual/del desig (fos o no el motiu principal d'aquest). Tanmateix, he delimitat el camp a lesbianes i bibolleres de Lleida perquè hi ha una falta d'estudi del sexili en les lesbianes en termes generals i en el context de Lleida i província com de manera específica. A més, com a lesbiana de Lleida que s'identifica amb el procés de sexili, l'emocionalitat i els afectes han estat decisius a l'hora de delimitar el camp d'estudi i la zona geogràfica.

A continuació, recullo en una taula informació d'interès per la investigació de les diferents entrevistades.

NOM	EDAT	LLOC D'ON VAN MARXAR
Rut	20	Sort (Pallars Sobirà)
Laura	22	Lleida (Segrià)
Georgina	28	El Vilet (Urgell)
Mar	29	Lleida (Segrià)
Alba	33	Puigverd de Lleida (Segrià)

Font: elaboració pròpia a través de les dades de les entrevistades.

Els noms propis i de les localitats utilitzats en aquesta taula i al llarg del treball no han estat anonimitzats amb el consentiment informat de les entrevistades. Aquesta acció neix del plantejament i posicionament, tant de les lesbianes entrevistades com de la investigadora, de combatre la invisibilització de les lesbianes i bibolleres al llarg de la història i sobretot en el context de Lleida i així combatre la fantasmalització lesbiana (Ramajo, 2023). Ramajo proposa el fantasma lesbiano com a metàfora política i epistemològica que denuncia la invisibilització sistèmica de les lesbianes en la societat cisheteropatriarcal. Les entrevistades van ser informades dels objectius principals i específics, així com també es va acordar revisar conjuntament el treball escrit conforme estiguessin d'acord amb el recull de les seves experiències i amb la genealogia (co)construïda.

D'altra banda, he utilitzat la tècnica bola de neu (Taylor i Bogdan, 1987) ja que a través dels contactes de persones conegudes permet que una persona et porti a l'altra i així aconseguint un gran nombre de contactes en poc temps. L'ajuda de les meves amigues i conegudes han estat clau per poder establir contacte amb les entrevistades. Pel que fa les entrevistes, van ser gravades en àudio i custodiades en un sistema encriptat al qual només jo com a investigadora

hi tenia accés. Així mateix, els consentiments informats van ser realitzats de manera oral i queden a disposició del tribunal en cas que considerin necessari revisar-los.

5.- Anàlisi

5.1.-*L'assemblatge del sexili de lesbianes/bibolleres de Lleida ciutat i província*

Per tal de cartografiar l'entramat en que es configuren les experiències i afectivitats del sexili, cal situar-nos en l'assemblatge (Deleuze i Guattari, 1988) sexili -lesbianes/bibolleres- Lleida ciutat i província. Aquest assemblatge, com s'ha comentat anteriorment, no és una suma d'elements fixos i estàtics, sinó una xarxa relacional que esdevé a través de processos d'intra-acció (Barad, 2007) on matèries, discursos, afectes i geografies emergeixen i es constitueixen mútuament. En aquest apartat es desplegaran els múltiples elements que constitueixen l'assemblatge, els quals s'articulen des d'una lògica no jeràrquica i no dicotòmica.

Un dels elements humans de l'assemblatge és el procés d'identificació com a lesbiana/bibollera que les entrevistades van encarnar en els seus llocs de naixement. Aquestes identifications no emergeixen com a atributs fixos dels diferents territoris, sinó com a resultat de les relacions i contextos en què prenen forma. Totes elles comparteixen trajectòries d'acompanyament en aquest procés per part d'altres lesbianes, ja fossin les seves parelles o amigues íntimes, i en el cas d'una d'elles del seu amic gai. Esdevenint també els vincles i agents materials i afectius de l'assemblatge. El fet de créixer en entorns sense referents lesbianes dificultava, per algunes, la possibilitat de reconèixer-se com a tals.

“Només de pensar-ho com permetre'm ser lesbiana, ja és fort, eh?” (Geor, bollera d'un poble molt petit, 1322-1534)

No obstant, l'articulació de vincles de suport entre la dissidència enfront l'heteronormativitat hegemònica, a la vegada que la desnaturalització i reconfiguració d'aquesta a través de preguntes i altres maneres de fer, va activar espais de reconeixement on poder materialitzar-se com a lesbianes i bibolleres. Com és el cas de l'Alba amb la seva parella, i de la Mar amb la seva amiga. Tant en el context de la ciutat de Lleida, com als pobles de Puigverd de Lleida, Sort i el Vilet.

“Abans de començar el *romance*, amb tota aquesta intensitat de no sé què passa, però et vull veure, ella un dia em va dir, crec que ets lesbiana. Jo, com? Però jo crec que el que t'està passant és que ets lesbiana. I jo no havia, no sé, em va... No ho entenia, i jo,

en plan, què vol dir això? I em va dir que ets una dona que t'agraden les dones. I recordo molt aquest moment i com la meua vida feia un crac. I que tot s'ordenés, i dir, ara ho entenc tot, no?" (Alba¹, bollera de poble, 1135-2624)

"Però jo crec que perquè es va posar en algun moment sobre la taula, doncs això, no?, que la meua amiga s'havia liat amb una altra noia, que era una possibilitat, i pensava, hòstia, doncs potser jo també vull provar això." (Mar, bollera de ciutat, 2311-2681)

Viure sent lesbiana/bibollera a Lleida, tot i ser capital de província i una ciutat de 138.000 habitants, es configura a les narracions de les entrevistades com una experiència marcada per la sensació d'una vigilància externa, però també d'autocensura afectiva envers el desig i afecte lesbià (Rich, 1980; Halberstam, 2005). La ciutat en aquest assemblatge s'articula en l'entramat com a actant i com un agent més que humà, que s'entrellaça en les experiències encarnades de la Laura, la Mar i l'Alba. Aquesta última, tot i ser de Puigverd de Lleida, un poble pròxim a la capital, va viure gran part de les experiències com a bollera dins els espais i materialitats de Lleida. De manera similar es manifesta l'experiència de la Rut a Sort, un municipi i capital de comarca del Pallars Sobirà. Són recurrents les vegades en que es fa referència a l'anonimat i invisibilitat com a condicions materials dels seus primers anys com a lesbianes. El control social aplicat mitjançant el biopoder (Foucault, 1991) i sostingut per l'heterosexualitat obligatòria (Rich, 1996) era percebut a través de les mirades reguladores i amb la preocupació del "què diran", configurant una força material i afectiva que influïa en les seves pràctiques d'autoregulació en les ciutats i pobles. Així, tant les mirades conegudes de les veïnes en l'espai públic com les mirades anònimes i despersonalitzades pròpies de la lògica panòptica (Foucault, 1975) incideixen en l'experiència subjectiva de les participants. Aquesta articulació entre proximitat i anonimat es fa evident en les narracions de la Laura i la Rut, la primera de Lleida destacant el canvi d'actituds en espais molt concorreguts de la ciutat i la segona de Sort, remarcant la sensació de vigilància veïnal.

"Perquè jo, quan estava a Lleida, com que em feia mandra, com... jo què sé, de sobte tenir l'los amb gent de Lleida, perquè aleshores sí que sabia que tothom parlaria. (...) Jo me'n recordo de caminar pel carrer Major algun cop amb la meua nòvia i, de sobte, deixar-te de la mà perquè et trobes a no sé qui i no en tens ganes. Aleshores, també és una mica de lesbofòbia interioritzada." (Laura, bollera de ciutat, 2169-3463)

"Viure en un poble petit fa que tothom sàpiga la vida privada de tothom. I això tampoc és molt divertit. Perquè si jo vull estar amb una persona, no vull que la veïna del quart s'enteri que estic amb aquesta persona. Vull dir, que em seria igual, però hi ha un munt

de rumors, un munt de coses, que tampoc no fa molta gràcia." (Rut, bollera pallaresa, 1272-2678)

El control percebut modulava la seva manera de ser i d'actuar arribant fins al punt que l'heterosexualitat era viscuda com una norma social naturalitzada, materialitzada en pràctiques quotidianes, espais i afectes. De la mateixa manera s'exposen aquestes estratègies heteronormativitzadores en l'estudi realitzat per Zúñiga (2020) sobre causes i conseqüències del sexili a l'estat espanyol. La Geor, que va habitar les seves primeres experiències com a lesbiana a la ciutat de Tàrraga, relata com només posant quilòmetres de per mig va poder sentir-se amb la possibilitat de desbordar aquella norma i anar a un bar d'ambient. En aquest context, el biopoder (Foucault, 1991) i l'heterosexualitat obligatòria (Rich, 1996) funcionen com a punt de tensió i límits dins l'assemblatge, restringint certes formes de desig i expressió, al mateix temps que possibilita altres maneres de ser quan es desestabilitza.

"Però a vegades necessites fer molts quilòmetres, senzillament a un lloc on les lleis de casa no apliquin. On inclús per l'entorn, que és el mateix, estic amb la mateixa gent en què estic a Tàrraga, aquí no passa res. (...) Vam anar a un bar, i va ser el meu primer cop, ho recordo molt, i vaig pensar, és increïble que haguem hagut d'anar fins a Florència per fer això." (Geor, 3248-3433)

Tal com planteja Simmel (1908), l'estranger és aquell que, tot i la proximitat material i espacial, es manté fora del cercle normatiu perquè no es subscriu als codis discursius i afectius que el configuren. En el cas de la Geor, a través del fet de posicionant-se fora del territori configurat mitjançant les "lleis de casa", pot trencar amb aquesta posició d'autocensura i activar una agència disruptiva que li permet accedir a una experiència de desig deslliurada de l'heteronormativitat. Aquesta ruptura amb la norma genera un espai de materialització del desig que escapa a les lògiques disciplinàries, posant en relleu la importància dels elements no humans i les materialitats que configuren les seves relacions.

Anant més enllà, en el context de sentir les mirades a sobre i l'autoregulació va fer que la boira esdevingués en el cas de la Geor una aliada inesperada. No només cobria, sinó que co-participava en la possibilitat de desitjar, ja que generava un espai opac, que permetia fugir del control visual. Tal com narra l'entrevistada, aquell desig només podia existir en un espai tan específic com el migdia d'un divendres amb boira. Observem per tant com la boira, esdevé un element més que humà dins l'assemblatge i no només un simple factor climàtic. Era una condició material que permetia experimentar formes de desig fora de la vigilància normativa.

Tot i ser efímera, activava una temporalitat altra, menys regulada, on el cos podia escapar, ni que fos per uns instants, de la hiper-visibilitat heterosexualitzant.

"O sigui, això, passejar amb ella, agafar-nos de les mans al castell de Tàrraga, un migdia, a les dues d'un divendres, enmig de la boira, sota zero, que no hi ha ningú al carrer. Era l'únic espai que existia per estar abraçades, sense dir-nos res, com escoltant música, com això, com abraçades, donar-nos de la mà, i ser nosaltres una estona, i això és la màxima concreció d'un desig, que clarament hauria d'haver... anat a més." (Geor, 1377-2373).

Si ens centrem en l'entramat afectiu-material que configura l'acompanyament en els processos d'identificació com a lesbianes-bibolleres per part d'altres lesbianes i en les experiències d'anonimat i vigilància que les entrevistades relaten, es fa evident la dificultat de trobar referents lesbianes-bibolleres. Una situació relatada també per Martos (2021) en l'estudi del sexili en el context de Castella i Lleó. Els vincles d'amistats i relacions de parella, així com les emocions s'articulen en la part afectiva de l'entramat. Mentre que la materialitat s'articula en els silencis imposats, les mirades i l'absència física de referents en l'entorn com l'escola i els carrers. Aquesta absència de referents en l'entorn ressalta alhora la necessitat de tenir-los per tal de tenir espais de reconeixement, comprensió, confiança i seguretat. I com, d'aquesta necessitat, va emergir la capacitat de trobar-les en les lesbianes més pròximes a elles. La Rut recorda amb gran estima el suport i l'espai d'escolta d'una professora també lesbiana quan anava a l'institut.

"Crec que aquella profe no deu recordar-me, però si la tinc en un altar...

Gràcies a ella, li vaig poder dir a ma mare." (Rut, 1091-2229)

Per la Laura l'espai de referents va ser el futbol, obrint espais de possibilitats lesbianes, viscuts com una bombolla de altres maneres de ser i viure, més enllà de l'heteronormativitat de l'escola i institut.

"Al final també com que estar al món del futbol i així et dona una mica d'ales en el sentit de relacionar-te amb gent que també és lesbiana o bisexual, aleshores com que dintre d'allí també estic com una mica de bombolla en el sentit de lesbiana. Després anaves a la teva escola on ets l'única. Però també el fet que allà hi ha molts pobles, aleshores molta gent que coneixia que també era del col·lectiu era de pobles, en el sentit de Tàrraga, de Cervera i així." (Laura, 194-669)

L'Alba, altrament, parla de com amb la seva nòvia eren referents mútues, establint vincles horitzontals de reconeixement i suport, alhora que de resistència davant l'heteronorma.

“Clar, o sigui, sí que érem una mena de referents mútues, o sigui, ella havia tingut una història també així com molt d'adolescent de trobar-se amb una altra noia, i ella ho tenia una mica més clar que jo, i ella m'ajudava en aquest sentit, no?” (Alba, 106-1225)

Al mateix temps, és interessant destacar el que exposaven tant la Geor com la Mar en les entrevistes. El poc nombre de lesbianes obertament visibles en els seus entorns provocava que les opcions de relacionar-se sexoafectivament i a través del desig amb altres lesbianes es trobés molt delimitada. Aquesta escassetat no només afectava les possibilitats de trobada, sinó que condicionava els imaginaris sobre què era possible desitjar o vincular-se.

“Perquè aquí, doncs, és molt endogàmic, és que, doncs, totes les persones que coneixes ja les coneixes, no com que, doncs, ja li has d'explicar al final que totes són les mateixes aquí.” (Mar, 2353-3280)

“I llavors, doncs, bueno, això, el meu amic tenia una amiga (lesbiana). I jo què sé, una mica el típic de som dos lesbianes en aquest metro quadrat ens haurem de liar. Saps?” (Geor, 1-671)

El temps, entès tb com a un actant, en què es despleguen aquestes experiències esdevé un component relacional a destacar dins l'assemblatge. La Laura, la Rut, la Geor i l'Alba, van habitar aquestes vivències poc abans de marxar a la universitat, en els últims anys de l'ESO i de Batxillerat, en altres paraules, en una etapa liminar. Aquests cursos acadèmics operen com a força temporal d'instabilitat i potencialitat transformadora. En el cas de la Mar, van ser els estudis post obligatoris, concretament el màster, el que va activar la seva mobilitat cap a Barcelona. En aquest context, els estudis acadèmics van suposar un element de força per desestabilitzar un assemblatge que fins aquell moment semblava estàtic. No obstant, tal i com es pot observar en les narratives de l'Alba i la Geor, amb l'entrada d'aquest nou element, els estudis universitaris emergeixen com un agent material-discursiu capaç de reconfigurar l'assemblatge, obrint espais de reconfiguració de capacitats, afectes i possibilitats.

“Suposo que és lesbofòbia interioritzada, en certa manera, però... Jo sí, jo va ser en plan, vinga, què he de fer? 10-10-10, matrícula d'honor. M'és igual, vull triar i piro. Perquè Lleida no era una opció.” (Alba, 1675-2073)

“I, evidentment, ho vaig treure, i per mi era com, bitllet de sortida, acabes la *sele* (selectivitat) i te'n vas. O sigui, te'n vas d'aquesta comarca i no hi tornes mai més.” (Geor, 1689-2120)

L'excel·lència acadèmica suposava una moneda de canvi per poder canviar de lloc i anar a viure a la capital catalana. Al mateix temps però, formava part d'una autoexigència molt marcada per la pressió social de ser bona estudiant per contrarestar el fet de ser lesbiana. Fet que és un exemple més de lesbofòbia interioritzada. L'Alba ho explica de la següent manera, “Jo sempre ho he pensat que és com una mena de moneda de canvi, no? I és una mena de... com si tingués diners en aquella edat i pogués pagar la meua autonomia.” La pressió autoimposada com a requisit per poder marxar és una emoció que comparteixen tant l'Alba com la Geor. La Rut, per altra banda, fa referència a l'emoció de la por entorn la decisió de marxar del poble.

“Crec que marxar no va ser...Realment no vaig marxar per por, sinó que marxar em va fer veure que no tenia por.” (Rut, 2383-2646)

Així observem com l'oportunitat i decisió de marxar dels llocs de naixement es configuren com a possibilitats desestabilitzadores de l'assemblatge lesbianes/bibolleres de Lleida i província. Aquest fet, no passa desapercebut, sinó que l'alteració d'aquest produeix canvis emocionals (Deleuze i Guattari, 1987, pp.127-128 citats per Bhana i Nathwani, 2022), essent afectades per les noves possibilitats. Configurant, alhora, els estudis universitaris com un element més-que-humà amb la capacitat d'impactar i afectar els desitjos i les diferents experiències de sexili.

És interessant destacar el fet que les entrevistades, tot i identificar-se amb el concepte de sexili (Guzman, 1997) no el fan servir en el seu vocabulari descriptiu. Totes elles utilitzen la paraula *marxar* per fer referència al procés d'anar a viure a Barcelona o a la UAB. Aquest fet permet observar com en el camp d'estudi aquest concepte teòric no es fa servir sinó que s'incorpora en l'àmbit d'estudi i des de l'acadèmia. Aquesta diferenciació terminològica planteja repensar com els conceptes circulen, s'encarnen o no en les experiències. Tenint en compte d'aquesta manera les paraules que les pròpies lesbianes-bibolleres escullen per significar i anomenar el seu desplaçament.

Els diversos elements humans i més-que-humans que s'han anat presentant co-constitueixen l'assemblatge del sexili de les lesbianes i bibolleres de Lleida i província. La interacció entre els actants com la primera identificació com a lesbianes-bibolleres, el temps, l'emocionalitat, la ciutat, el poble, la boira, les amistats i vincles, i els estudis acadèmics han emergit com a possibilitats de noves maneres de ser, de fer i de sentir. Així mateix, aquestes possibilitats són

relacionals i contextuals, és a dir que no són essencials ni predeterminades de totes les lesbianes-bibolleres de la ciutat i província de Lleida. Dins l'entramat, les intra-accions entre les entitats com l'autocensura, l'heterosexualitat obligatòria (Rich, 1980), la falta de referents i el biopoder (Foucault, 1991) han operat com a condicions materials i simbòliques que han delimitat la configuració de les pròpies entrevistades. Aquestes forces limitants, alhora, han contribuït a la producció d'una lesbofòbia interioritzada, la qual actua també com a agent dins l'assemblatge, afectant els processos d'identificació i de (im)possibilitats. Així, l'assemblatge ha funcionat com el marc relacional i material des del qual s'han articulat les vivències i trajectòries de les entrevistades.

5.2.-La potencialitat del desig lesbià

La potencialitat del desig lesbià va suposar per les entrevistades un punt desestabilitzador de l'assemblatge que els permetia *marxar*, tal com diuen elles, a un altre lloc on poder trobar altres lesbianes amb les quals reconèixer(-se) i/o espais possibilitadors on viure la identitat lesbiana. Algunes d'elles narren els motius de marxar com els imaginaris d'altres opcions de ser, les oportunitats, les referents i la nova sensació de llibertat. Aquesta projecció cap al nou espai, sorgeix del sentiment de no pertinença plena amb el lloc i entorn de naixement, i de la idea de trobar un lloc millor. Així, seguint a Lorde (2003), les entrevistades emergeixen com a *outsiders* degut al fet d'emergir en la societat com a subjectes que no encaixen, no pertanyen i, que en conseqüència, són percebudes com a alienes pels entorns que ocupa i habita. D'aquesta manera, les lesbianes són condemnades a ser desplaçades, incomodades o invisibilitzades malgrat haver nascut i viscut en aquell lloc; esdevenint, així, com a eterna estrangera (Ramajo, 2021).

El desig lesbià, per tant, s'entén no només com una atracció afectivosexual entre lesbianes, sinó també com una força agencial que actua com a vector de moviment en el *marxar* de les lesbianes-bibolleres entrevistades. Aquest desig esdevé una potència transformadora que les impulsa a desplaçar-se dels seus llocs d'origen cap a altres espais on poder habitar la identitat lesbiana-bibollera des de la plena pertinença i la cerca del (re)coneixement. El desig, en aquest sentit, no és només una experiència individual, sinó una força relacional que es configura en contacte amb altres cossos, afectes i territoris. Així, les pràctiques de mobilitat que narren responen també a una reconfiguració afectivo-material, i no únicament com a decisió individual. Tant la Laura com l'Alba, per exemple, expliquen com un dels seus motius centrals per *marxar* va ser les ganes de trobar més lesbianes i bisexuals, arribant fins i tot a comptar els

dies que faltaven per marxar. Recuperant el concepte de desig exílic (Peri Rossi, 1984), les entrevistades marxen a la cerca d'un desig marcat per l'alteritat, un desig "altre".

"Els meus motius? Doncs, com... socialitzar dins d'un entorn, doncs, més... bisexual i lesbiana, bàsicament." (Laura, 319-712)

"Me'n vaig a Barcelona, xao, saps? No sé, allà em buscaré la vida. I com trencar bastant amb els lligams, amb el poble, perquè jo ho vaig passar una mica malament. O sigui, sí que no vaig acabar mai de fer pinya a la colla. Feia vòlei, feia catequesi, feia tot, en plan: és el que sabia fer, però és que em sentia hiper rara allà dins. I llavors vaig trencar. (...) Però jo sí, sí, sí, em sentia súper sola. Em sentia en plan, bueno, passava comptant els dies per marxar. Inclús al poble, abans d'anar a la uni, jo ja em vaig fotre a fòrums, aquests... n'hi havia un que es deia el *Sinverguenza*, algo així, era un fòrum LGTBI." (Alba, 2074-3202)

En aquest sentit, la figura de les lesbianes-bibolleres que marxen pot ser llegida des del concepte de desorientació (Ahmed, 2006). L'autora entén la desorientació com una experiència situada que emergeix quan els cossos s'enfronten a múltiples possibles camins i no com una falta de direcció. D'una banda, el vincle amb un lloc d'origen que ja no se sent com a casa; de l'altra, el desig d'arribar a un espai que encara no es pot habitar plenament com a tal (Ahmed, 2006 p.10). Aquesta desorientació obre una fissura en la linealitat del moviment com a reconfiguració dels sentits d'arrelament, identitat i futur. Així, el marxar no sempre es presenta com un camí clar, sinó com un trànsit carregat de preguntes, afectes contradictoris i possibilitats latents.

No obstant, per les entrevistades el procés de marxar es va viure des de la il·lusió degut a l'imaginari sobre el que era viure a la capital catalana, Barcelona, com a lesbiana-bibollera o persona del col·lectiu LGTBIQ+. Punt destacat també en la investigació realitzada per Aragó (2020) sobre els sexili dels homes gais cap a Barcelona. Tanmateix, mentre algunes d'elles en fan referència com un Erasmus, la meca o la llibertat, altres en critiquen la idealització que es té d'aquesta des de ciutats i pobles més petites a causa de la imatge venuda des dels mitjans de comunicació a través del centralisme català. Aquest fet és degut als imaginaris que configuren la ciutat com un espai de llibertat, idealitzat i somiat, que actua com a força productiva en la mobilitat dels cossos dissidents (Rionda, 2008).

"Per mi ja el fet d'anar a Barcelona va ser com si fos un Erasmus heavy. Llavors ja no... O sigui, que d'adolescent vaig viatjar una mica i tal, i en aquell moment no tenia la

necessitat de marxar més lluny. Vull dir, no m'he mogut de Barcelona.” (Alba, 2263-2608)

“Sí, a més a més, en aquell moment, Barcelona em semblava la Meca...” (Geor, 2041-2507)

La Laura ens posa en evidència un aspecte força rellevant al parlar de la possibilitat de marxar: la dimensió econòmica.

“Entrevistadora: coneixies alguna bollera que hagués marxat a estudiar fora?

Laura: Sí, justament. Aquesta bolleronada de dos anys més del meu cole i molta gent... Al final també parlem d'una escola concertada on la gent es pot permetre marxar, vull dir, econòmicament. (...) Era com el somni americà marxar.” (Laura, 1014-1085)

Cal destacar que les entrevistades assenyalen en les seves narratives que el suport econòmic familiar va ser una condició clau per poder marxar a Barcelona. En aquest sentit, les posicions de classe esdevenen un factor material central que actua com a element possibilitador del desplaçament, tant geogràfic com identitari. La possibilitat d'accedir a estudis superiors fora de les seves ciutats i pobles de naixement, va facilitar l'entrar en contacte amb espais de lesbianes-biolleres. D'aquesta manera, els règims de materialitat econòmica intra-accionant amb el capital simbòlic (Bourdieu, 2000) -entenent-lo com la font de reconeixement social que legitima certes trajectòries vitals i identitats- i l'afectivitat, configurant condicions específiques per a l'experimentació de desitjos i identitats no normatives.

D'altra banda, trobem com la Rut destaca la importància històrica que se li ha atorgat a la capital catalana com a referent en termes de possibilitats, de multiculturalitat i d'inclusivitat LGBTIQ+. Aquesta centralitat simbòlica i material, però, esdevé alhora que emergeix una invisibilització de la resta de territoris catalans i de les violències que continuen afectant sobre els cossos i vides de les lesbianes i biolleres. Fet també recollit en la investigació sobre el sexili dels homes gais cap a Barcelona realitzada per Aragó (2020).

“Sí, 100% (...) Jo crec que pels mitjans de comunicació. Perquè tot s'ha centrat aquí. Ningú diu res del Pallars, ni de Lleida, ni de Girona. Vull dir, tot és Barcelona. Dius, doncs Barcelona serà l'hòstia. No, Barcelona és normal, eh. Vull dir que al metro et segueix cridant gent.” (Rut, 1452-1918)

L'element amb el qual coincideixen les entrevistades en relació al procés de marxar és l'anonimat. Elles identifiquen Barcelona com un espai on gràcies a la gran quantitat de persones

passes desapercibuda. A més, a l'haver-hi altres lesbianes i bibolleres no crida tant l'atenció i atreu les mirades de la gent com passa en els seus pobles o ciutat. En altres paraules, la densitat de població de Barcelona, l'anonimat com a règim simbòlic i els codis socials de la ciutat s'articulen com a actants més-que-humans de l'entramat, mentre que la presència d'altres lesbianes emergeix com a element humà. En aquest context, l'anonimat no és absència, sinó presència difusa que permet desitjar sense ser constantment interpel·lada per la norma.

5.3.-Marxar

Podem analitzar l'acció de marxar de les entrevistades a través de la noció de subjectes nòmades de Braidotti (2003). Les podríem llegir com a subjectes que pel fet d'haver marxat a viure i estudiar a Barcelona estaven evitant la possible assimilació dins de les maneres dominants de representar els subjectes i identitats lesbianes com a estàtiques i immutables, i per tant desterritorialitzant l'assemblatge. No obstant, també es pot pensar en que la configuració d'aquestes com a subjectes nòmades no implica directament l'acció de resistència en sí mateixa per anar a Barcelona, sinó que aquesta també pot ser reterritorialitzada com l'únic camí a seguir per les lesbianes-bibolleres de Lleida i província. D'aquesta manera, el desplaçament (De Lauretis, 1990) implica un procés de des-identificació respecte el que fins aquell moment havia estat viscut com a propi, però no és el desplaçament l'acció desestabilitzadora en sí, sinó la intencionalitat, la qual les converteix en subjectes excèntrics que excedeixen la institució sociocultural de l'heterosexualitat (De Lauretis, 1990).

En aquest sentit, el marxar comporta un arribar, i aquesta arribada són en els espais de lesbianes. Per la Geor, l'Alba i la Mar van ser Barcelona mentre que per la Laura i la Rut va ser la Universitat Autònoma de Barcelona. En les narratives de la Laura es pot veure com la UAB emergeix en l'imaginari com un espai alternatiu i on hi van moltes persones del col·lectiu LGBTIQ+.

“És una universitat, doncs, més d'esquerres, on tota la gent que hi ha, també, a nivell de la facultat, doncs també hi ha molt moviment social (...) Bàsicament, hi ha moltes lesbianes. Fer aquesta carrera segur que atreu molta gent... una mica, bueno...Alliberament sexual” (Laura, 2358-2847).

Pel que fa l'arribada, la Geor, explica que per ella va anar molt lligada a la sensació del dol. Un dol provinent de no haver-se vist abans amb la capacitat d'identificar-se com a bollera. Així, el dol afecta el present alhora que (re)configura la percepció del passat i del futur.

“Quan jo em vaig adonar d'això, amb el procés de venir aquí i tot, vaig viure molts anys com un dol brutal de la vida que hauria pogut tenir, en plan, veus com no passa res, que tu hauries pogut ser lesbiana (...) Vull dir, jo ho vivia com això, com un dol increïble” (Geor, 0-1211).

Cal observar que el dol sorgeix pel “temps perdut”, el qual si ens situem en les temporalitats queer, aquest temps no viscut posa en qüestió la lògica heteronormativa i que no segueix una narrativa lineal. Aquest dol ha estat conceptualitzat per Butler (2001) com un dol patit per les possibilitats de vida i de desig que mai han pogut ser materialitzades a causa de la normativitat heterosexual que configura el reconeixement social. Tal com desenvolupa a *Mecanismos psíquicos del poder: teorías sobre la sujeción* (2001), es tracta d'un dol que no és reconegut, que emergeix de manera silenciosa en la constitució del subjecte, a causa de l'exclusió de les vides dissidents de la intel·ligibilitat, negant-ne l'oportunitat de ser plorades ni simbòlicament elaborades. Configurant l'arribada per la Geor no només com un lloc geogràfic sinó també com el reconeixement d'un dol existencial i identitari.

5.4.-Tornar

La llum i les ombres de l'habitació, un pòster, el paisatge de la plana, la caràtula d'un disc i una pel·lícula són els objectes portadors de memòria (Ávila i Landa, 2022) que (re)tornen les entrevistades a les vivències i emocions del procés de marxar i de la seva primera identificació lesbiana-bibollera. La descripció del paisatge que narra la Geor evoca una connexió profunda i sensorial amb el territori, configurant el paisatge dels prats de blat com un activador de la memòria que mostra la seva pertinença emocional. Tanmateix, és un espai carregat de simbolisme ja que és el lloc en el qual va iniciar el procés de sexili, esdevenint l'acte de conduir una metàfora del retorn al territori no com a mapa, sinó com a experiència viscuda.

“A mi, conduir... Però pels camins plans, els plans de Sió, això... És que, de veritat, ploraria d'emoció. El sol caient sobre els ocres del blat, que dius, 40 graus a l'ombra (...) És que ploraria de l'emoció. M'estimo molt aquesta terra. (Geor, 2192-2675)

D'altra banda, el fragment de l'Alba sobre les llums i ombres parla d'una escena congelada en el temps, amb una llum filtrada evocant una atmosfera de calma, però també de cert misteri sobre el que ha passat en aquella habitació.

"Jo crec que com a imatge seria... sempre em ve com una habitació més buida, la llum del sol en un llit amb els llençols desfets i la llum. Com després d'una presència, després que dos cossos potser hi hagin estat. Això que queda allà, em ve una mica això, com aquesta habitació amb la llum i les ombres. (...) El sol té aquest component una mica entre nostàlgia i entre un horitzó futur." (Alba, 616-1038)

Ella parla de dos cossos que potser hi han estat, fent referència a dos cossos lesbians, que tot i haver ocupat l'espai, desapareixen ràpidament com si la seva corporalitat s'hagués esvaït. Només queda el rastre de la presència suggerida, intuïda, però mai del tot confirmada. Tal com diu Ramajo (2023), permetent posar nom a la invisibilització i fantasmalització del subjecte lesbiana, aquest és:

"Un sujeto cuya carnalidad no es compacta, sino que hay algo de transparencia fantasmal en su presencia, algo que hace que por mucho que ese cuerpo se ponga en primera fila reclamando un sonoro aquí estoy yo, solo se le vea parcialmente o que no se le vea en absoluto porque su reconocimiento se filtra irremediabilmente a través de su presencia." (Ramajo, 2023 p.16)

Aquests fragments fan referència al tornar a unes sensacions i vivències del passat, però si es planteja la tornada de cara al futur les opinions divergeixen. L'Alba destaca com tot el seu cercle de lesbianes i altres persones properes són o viuen a Barcelona i que per tant, marxar comportaria distanciar-se geogràficament i en conseqüència emocionalment d'elles. Convertint el retorn a Puigverd en la sensació de tornar a començar de zero i (re)configurar la seva identitat lesbiana en el nou assemblatge.

"Alba: Sí que després penso: m'agradaria anar-hi amb les lesbianes... Ja, tampoc no ho sé. Llavors és el camp, però quin camp, no? Lo rural. I com que ara sempre hi ha aquest ideal de "anem totes al camp i vivim juntes" i no sé què... No ho sé.

Entrevistadora: Què creus que passaria si tornessis amb el teu grup de lesbianes?

Alba: Seria fort. També sento que hi ha molta gent. Jo també penso molt en tornar, però no em veig vivint a Lleida sense la meua gent lesbiana." (Alba, 0-1440)

Seguint en la mateixa línia, la Laura tot i no veure's vivint a la ciutat, sí que remarca la importància que té per ella anar tornant de tant en tant per mantenir els vincles amb les persones que hi viuen.

“Jo no em veig vivint a Lleida, ni molt menys, però sí que és cert que això (fer les pràctiques del grau a Colors de Ponent) em va ajudar a reconciliar-me amb la ciutat i a tenir més ganes de tornar, perquè al final també tinc gent que m'estimo que està aquí vivint”. (Laura, 0-568)

No obstant, una de les entrevistades que parla de tornar amb més solidesa i convicció és la Rut, explicant en la conversa que el lloc del qual abans volia marxar s'ha convertit ara en l'espai on desitja arrelar.

“És com: un cop he complert una llibertat, que no sé si es poden complir llibertats, però mira doncs jo sí. Ara és totalment diferent, perquè és això: el lloc d'on abans volia marxar, ara hi vull tornar.” (Rut, 2041-2465)

És a través d'aquestes narratives que, recuperant la idea de reorientació d'Ahmed (2006), el retorn emergeix com un gest geogràfic, però també un acte afectiu i polític que implica fer lloc -o fer-se lloc- (make space for other bodies) per la identitat lesbiana en un territori d'on en va marxar per no sentir-se contemplada. En aquest sentit, es co-constitueix el retorn com una resinscripció subjectiva i territorial, en que es resignifica la seva presència.

Mentre que les seves narratives es basen en suposicions i desitjos, les de la Mar són experiències viscudes, ja que després d'uns anys a Barcelona va decidir tornar a viure a Lleida. Ella destaca el fet de tornar a un lloc que és el seu lloc de naixement i on ha viscut la major part de la vida, però com una persona diferent: va marxar sent heterosexual i torna sent lesbiana. Això implica haver de negociar noves maneres d'habitar i sentir el lloc, reconfigurant així la materialitat del territori. Alhora que problematitzant les narratives que configuren únicament les identitats lesbianes-bibolles i dissidents en els entorns urbans.

“Tornar a fer una xarxa des de zero, a nivell de bolleres o a nivell de... bueno, com a persona que ha estudiat fora i ha tornat. Llavors hi ha com un buit de temps. La primera, tornar i que no hi hagués ningú aquí... Bueno, vaig tornar amb una amiga meva. (...) Llavors dèiem: bueno, doncs tornem les dues, ens fem suport. Però era raro. És com tornar a viure aquí, que és el teu lloc, i no trobar el teu lloc. No ? Perquè jo havia marxat d'aquí sent hetero.” (Mar, 2608-3134)

Allò que moltes lesbianes i bibolleres busquen a Barcelona durant el sexili, un espai segur, una xarxa afectiva i activista lesbiana, no és exclusiu de les grans ciutats. La trajectòria de la Mar demostra que aquestes comunitats també es poden construir en entorns més petits o rurals, com Lleida, a través de la militància i l'organització col·lectiva. El moviment queer rural qüestiona la creença que la vida queer només pot desenvolupar-se en centres urbans, mostrant que les pràctiques i identitats dissidents poden articular-se i prosperar en contextos rurals. Els projectes com l'Agrocuir i el Serrana en són un exemple i subverteixen el reduccionisme dels discursos que ometen les vivències LGTBIQA+ en el rural (Ligero, 2025). Així mateix, el festival transfeminista lleidatà Figafest, autogestionat i gratuït d'arts multidiscipliars al carrer, també n'és un exemple i un projecte en el que la Mar porta participant-hi diversos anys. La Mar és una mostra d'aquesta realitat, convertint el seu territori en un espai de vincles, oci i reivindicació lesbiana, evidenciant que construir comunitats lesbianes-bibolleres és possible més enllà de Barcelona. Apostar per fer arrels en el propi territori desafia el centralisme urbà i reivindica el dret a quedar-se, a estimar i a lluitar com un gest polític que trenca amb el relat del sexili com a única via de llibertat.

6.- Reflexions finals

A continuació, exposaré algunes de les idees i reflexions que es poden extreure de l'anàlisi de les narratives de les lesbianes i bibolleres. Recuperant les preguntes d'investigació i els objectius mencionats a l'inici de l'escrit.

Entrevistar a cinc lesbianes-bibolleres de la ciutat i província de Lleida que van fer un procés de sexili ha permès començar a teixir una genealogia sobre les experiències i vivències. Recollir les seves narratives en un desert acadèmic gairebé absolut s'ha convertit en una tasca de recuperació de vides de lesbianes i bibolleres que es viuen a Lleida ciutat i província, que amb el pas del temps queden invisibilitzades, silenciades, i acaben caient en l'oblit. Poder deixar per escrit els noms, els moments viscuts i els pobles i ciutats combat la fantasmalitat lesbiana i encarna la voluntat de deixar marca en el contínuum lesbià (Rich, 1980).

En relació a conèixer els diferents motius i emocionalitats del procés de sexili, l'anàlisi ha permès posar sobre la taula diferents punts. Per una banda, comprendre el fenomen del sexili des del nou materialisme feminista. És a dir, observar com s'articulen i co-construeixen els diferents actants humans i més-que-humans, ha permès realitzar una aproximació complexa a l'entramat. Les intra-accions entre els cossos, els desitjos i el sexili van veure's possibilitades

per elements com l'acompanyament en el procés d'identificació com a lesbianes i bibolleres per part d'altres lesbianes o persones del col·lectiu LGTBIQ+ posant en valor els vincles entre iguals que actuaven com a referents. Així mateix, Lleida, Tàrraga i Sort emergeixen en l'assemblatge com a actants constringents, en el cas de la vigilància heterosexual percebuda i el control social aplicat a través de les mirades, els rumors, l'autocensura, el biopoder, l'heterosexualitat obligatòria i les poques persones obertament lesbianes-bibolleres. No obstant, també emergeixen com a possibilitadores en articular-se amb elements més-que-humans com la boira o amb elements humans com les amigues i vincles lesbianes-bibolleres. Cal destacar el rol de l'excel·lència acadèmica i els estudis universitaris en l'entramat del sexili, ja que aquests, en funció del relat de les entrevistades. Així doncs, es configurava com un element possibilitador de sexili, oferint l'oportunitat de marxar a un nou espai on viure la identitat lesbiana-bibollera o, altrament, com un exemple materialitzat de la lesbofòbia interioritzada. Utilitzant l'excel·lència acadèmica com una moneda de canvi per contrarestar el fet de ser lesbiana-bibollera. Per tant, l'elecció d'estudis universitaris que no s'oferien a la Universitat de Lleida emergeix com un element més-que-humà possibilitador de marxar a Barcelona. D'aquesta manera, l'assemblatge cos-desig-sexili ha actuat com el marc relacional i material que ha permès articular les vivències i trajectòries de les entrevistades.

Pel que fa als motius, l'emocionalitat i el desig lesbià, s'ha observat que són elements que esdevenen en la pròpia co-configuració i no de manera individual. Els imaginaris d'altres opcions de ser, les oportunitats, les referents, la sensació de llibertat i l'anonimat han estat els motius de sexili exposats per les entrevistades. La projecció cap al nou espai es va veure activada per la pròpia articulació d'elles mateixes com a outsiders i eternes estrangeres en els llocs de naixement, degut a l'heterosexualitat obligatòria; emergint en la societat, per tant, com a subjectes que no encaixen i que es veuen abocades al desplaçament. Aquest desplaçament ha comportat l'obertura d'un ventall de possibles lectures. Per una banda, des de la lectura de les entrevistades com a subjectes nòmades, l'acció de marxar a Barcelona es s'ha interpretat com un desplaçament que desafia l'assimilació a les identitats heteronormatives; però, d'altra banda, aquest mateix desplaçament pot ser entès com una reterritorialització, assumida com l'única via possible de ser per a les lesbianes-bibolleres de Lleida ciutat i província. Tanmateix, el desplaçament intencionat converteix les entrevistades en subjectes excèntrics que excedeixen l'heterosexualitat com a institució.

Els processos de mobilitat, -el "marxar", tal com elles mateixes descriuen el sexili- van ser viscuts des de la il·lusió, alimentada per l'imaginari social que vincula Barcelona amb el col·lectiu LGTBIQ+. Així, el desig lesbià, entès no només com una atracció afectivosexual

sinó també com una força agencial, va establir les ganes de trobar altres lesbianes-bibolleres i poder viure la identitat lliurement com un desig exílic. Un desig desorientat que reconfigurava els sentits d'arrelament, identitat, futur i possibilitats. Destacant també la vessant econòmica, la qual gràcies a les capacitats i esforços econòmics de les famílies i les pròpies entrevistades, el desig lesbià de marxar va ser possible. Marxar ha possibilitat, en el cas d'algunes de les entrevistades, reflexionar sobre els temps passats. Expressant el dol sentit per la idea de pèrdua totes les possibilitats de vida i desitjos que haurien pogut ser com a lesbianes-bibolleres.

Finalment, apareixen les reflexions al voltat de la idea de tornar i que considero una de les principals aportacions ja que no és un tema contemplat en la literatura revisada. Plantejar-se el tornar és un acció política i simbòlica que desestabilitza la idea i definició del sexili sobre la que es treballa a dia d'avui. Trencar amb la idea “del rural a l'urbà” permet incorporar en l'imaginari col·lectiu que lesbianes-bibolleres i rural/urbà que no sigui Barcelona no són antònims o impossibilitats, sinó que poden anar de la mà. Les narratives de les entrevistades divergeixen oferint pensaments molt diversos. Algunes d'elles ja han tornat, altres pensen en tornar com un fet que passarà en un futur, mentre que altres només s'ho imaginem si ho fan amb el seu cercle de lesbianes i bibolleres que tenen en els espais on estan vivint actualment. Altrament, el relat del no retorn també ha estat recollit en aquesta investigació, tot i haver-hi hagut un procés de reconciliació amb la ciutat de Lleida.

El conjunt d'aquestes reflexions suposa una aportació rellevant en el camp d'estudi del sexili en el context de la ciutat i província de Lleida, pel que fa específicament a les experiències de lesbianes i bibolleres. Es tracta de relats i vivències que fins ara no havien estat recollits, ja que els estudis s'han centrat en homes gais o han abordat el col·lectiu LGTBIQ+ de manera general, sense atendre al cas concret de les lesbianes i bibolleres. A més, les aportacions des del territori lleidatà resulten especialment significatives, ja que la recerca existent s'ha focalitzat en les comarques barcelonines i gironines. Alhora, el treball evidencia la diferenciació terminològica, plantejant la distància entre el llenguatge acadèmic i el vocabulari emprat per les entrevistades. Les quals tot i identificar-se amb el concepte “sexili” després de conèixer el terme, utilitzen la paraula “marxar” per descriure la seva experiència i significar el seu desplaçament.

Tot i les aportacions realitzades, l'estudi també es veu travessat per certes limitacions metodològiques i contextuais. En primer lloc, el perfil de les entrevistades es força homogeni, totes elles són dones, cis, blanques. De cara a futures ampliacions de la investigació caldria endinsar-se més en les classes socials de les entrevistades i les seves famílies en aquell moment, en explorar i preguntar per les discapacitats i intentar poder recollir veus de lesbianes i bibolleres de més de trenta anys. Així mateix, seria interessant observar si hi ha diferències

entre el rural i l'urbà com a punts de partida de sexili, ja que amb la selecció de cinc persones de mostra no es possible extreure conclusions de les dades recollides.

Per últim, m'agradaria acabar aquestes reflexions finals de la mateixa manera que ha començat l'escrit: amb paraules d'agraïment cap a les lesbianes i bibolleres entrevistades, per haver compartit les seves vivències amb tanta generositat, i cap al nostre territori, que, tot i les seves tensions i silencis, també ha estat espai de resistència, memòria i desig. Aquesta recerca no hauria estat possible sense les veus que han posat paraules a l'experiència i han obert camins per continuar pensant, habitant i transformant.

Que quedi.

7.-Bibliografia

Ahmed, Sara (2006). *Queer Phenomenology. Orientations, Objects, Others*. Duke University Press. Durham and London.

Aldomà i Buixadé, Ignasi, Guerrero i Lladós, Montserrat, Mòdol i Ratés, Josep Ramon, Panadés i Salvia, Gerard, i Guillén i Rollan, Marina. (2015). *Atles de la nova ruralitat. Fundació Món Rural*. Universitat de Lleida.

Aragó Navarro, Bernat (2020). De «marica del poble» a la gran ciutat: una aproximació al sexili. *Arxiu d'Etnografia de Catalunya*, (21), 11-36.

Barad, Karen (2007). *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press.

Barbadillo, Gracia Trujillo (2013). Y no, no somos mujeres. Legados e inspiraciones para los feminismos queer. Las lesbianas (no) somos mujeres: en torno a Monique Wittig. Icaria pp. 185-212.

Bhana, Deevia i Nathwani, Shreya (2022) Teenage girls and the entanglement with online porn: a new feminist materialist perspective, *Agenda*, 36:1, 7-18, DOI: 10.1080/10130950.2021.2010582

Biglia, Barbara (2005). *Narrativas de mujeres sobre las relaciones de género en los movimientos sociales* (Tesis doctoral). Universidad central de Barcelona, Cataluña. Recuperat de:

https://www.academia.edu/313091/Narrativas_de_mujeres_sobre_las_relaciones_de_g%C3%A9nero_en_los_movimientos_sociales

Biglia, Barbara i Vergés-Bosch, Núria (2016). Cuestionando la perspectiva de género en la investigación. *REIRE. Revista d'innovació i Recerca en Educació*, 9 (2), 12-29.

Bisquerra, Rafael (1996). Métodos de investigación educativa. En Taylor, S. & Bodgan, R. (Eds.), *Métodos cuantitativos aplicados 2*. Chihuahua: Centro de investigación y docencia. p. 34-58

Blasco Hernández, Teresa i Otero García, Laura (2008). Técnicas conversacionales para la recogida de datos en investigación cualitativa: la entrevista (I). *Nure Investigación*, 33, p. 1-5.

Braidotti, Rosi (2003). *Nomadic subjects. Embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. Columbia University Press. New York.

Bourdieu, Pierre (2000). The forms of capital. En J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood.

Butler, Judith (2001). *Mecanismos psíquicos del poder: teorías sobre la sujeción* (Vol. 68). Universitat de València.

Calle Botero, Helena Maria (2016). *Auténticxs: crónicas de sexilio de mujeres trans en Colombia*. Tesis de Licenciatura. Facultad de Comunicación y Lenguaje. Pontificia Universidad Javeriana, Bogotá: Colombia.

De Lauretis, T. (1990). Eccentric subjects: Feminist theory and historical consciousness. *Feminist studies*, 16(1), 115-150.

Ellis, Carolyn. (2007). Telling secrets, revealing lives: Relational ethics in research with intimate others. *Qualitative inquiry*, 13(1), 3-29.

England, Kim (1994). Getting personal: Reflexivity, positionality, and feminist research. *The professional geographer*, 46(1), 80-89.

Falconí, Maria. (2022). La epistemología feminista: una forma alternativa de generación de conocimiento y práctica. *Contribuciones desde Coatepec*, (37), 101-114.

Fancelli Font, Eva (2022). *Diversitat sexual i afectiva en petites poblacions: l'experiència d'Òrrius*. (Treball final de grau). Universitat Oberta de Catalunya. Recuperat de: <http://hdl.handle.net/10609/146828>.

Fernández-Vergara, Catalina, & Quiñones-Campos, Natalia (2023). Afectos, esperanzas y resistencias: activismos migrantes LGBTQ+ en Chile: Affections, hopes and resistance: LGBTQ+ migrant activismsin Chile. *Simbiótica. Revista Eletrônica*, 10(2), 96-119.

Ferrández, Daniela (2024). O periplo de Teresita: sexilio galego na Argentina de principios do século XX. *Abriu: estudos de textualidade do Brasil, Galicia e Portugal*, (13), 141-161.

Forment i Bort, Cèlia (2024). El sexili, quan has de marxar del teu poble per poder viure com a gai o lesbiana. 3cat. Recuperat de: <https://www.3cat.cat/324/el-sexili-quan-has-de-marxar-del-teu-poble-per-poder-viure-com-a-gai-o-lesbiana/noticia/3300770/>

Foucault, Michel (1975). Clase del 19 de marzo de 1975. Los anormales. Curso en el Collège de France (1974-1975). (p. 39-59) Recuperat de: <https://gloriagduran.com/wpcontent/uploads/2013/05/los-anormales-mfoucau>

- Foucault, Michel (1983). *Vigilar y castigar: nacimiento de la prisión*. Siglo xxi.
- Gilligan, Carol. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Harvard university press.
- Gimeno, Beatriz (1999). La marginación de las lesbianas en los grupos gays y en el movimiento feminista. Recuperat de: <https://beatrizgimeno.es/1999/08/14/la-marginacion-de-laslesbianas-en-los-grupos-gays-y-en-el-mov-feminista/>
- Guzmán, Manolo (1997). «Pa la Escuelita con mucho cuidao y por la orillita»: A Journey Through the Contested Terrains of the Nation and Sexual Orientation. A: Negrón Muntaner, F.; Grosfoguel, R. (1997). *Puerto Rican Jam: Rethinking Colonialism and Nationalism*. University of Minnesota Press, (pp. 209-228). Minneapolis
- Halberstam, Jack (1998). *Female Masculinity*. Duke University Press
- Halberstam, Jack (2005). *In a queer time and place: Transgender bodies, subcultural lives*. New York: New York University Press.
- Haraway, Donna (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *FeministStudies*, 14(3), 575–599.
- Hernández García, Jone Miren (1999). Auto/biografía. Auto/etnografía. Auto/retrato. *Ankulegi: gizarte antropología aldizkaria = Revista de antropología social*, 53- 62.
- Hernández Gómez, Onésimo Samuel (2023). La estrategia publicitaria de jeb España en torno a la diversidad de identidad de género y orientación sexual. *Signos do Consumo*, 15(2), e217907-. <https://doi.org/10.11606/issn.1984-5057.v15i2e217907>
- La Fountain-Stokes, Lawrence (2005). Cultures of the Puerto Rican Queer Diáspora. En EPPS, B.; Valens, K. & Johnson González, B. (Eds.), *Passing Lines: Sexuality and Immigration* (p. 275-309). Cambridge: David Rockefeller Center for Latin American Studies y Harbard University Press.
- Largarita Adiego, José Antonio; Albartín Carbó, Pilar; Dorado Caballero, Antonia; Sadurní Balcells, Núria, (2018). *Diversitat sexual i de gènere a Girona. Una aproximació a la situació de les persones LGTB a la ciutat*. Universitat de Girona.

Langarita, Jose Antonio; Grau, Jordi Mas; Carbó, Pilar Albartín. (2022). *When the Gay Village Is Somewhere Else: Reflections on LGBTQ+ Public Policies in Catalan Rural Areas*. A: Blidon, M., Brunn, S.D. (eds) *Mapping LGBTQ Spaces and Places*. Springer, Cham.

Ligero, Susanna (2025). *De poble i dissidents*. Directa.cat. Recuperat de: <https://directa.cat/de-poble-i-dissidents/>

Lorde, Audre (2003). *La hermana, la extranjera*. Madrid. Horas y horas.

Martínez-San Miguel, Yolanda (2011). «Sexilios»: hacia una nueva poética de la erótica caribeña. *América Latina Hoy*, 58, 15-30.

Mogrovejo, María Norma. (2015). *Disidencia sexual y ciudadanía en la era del Consumo Neoliberal: dos estudios de caso: Migración y sexilio político; Madres lesbianas, familias resignificadas: poco sexo, más clase y mucha raza*. Universidad Autónoma de la Ciudad de México.

Moreno Acosta, Adriana M. (2013); TFM: *Sexilio en la era de la superdiversidad: visibilizando el colectivo LGBTI inmigrante*. Universidad de Granada; *Revista Ibérica de Salud y Ciudadanía*. Vol. II. Publicado en *Sexuality (ies) and citizenships* (pp. 94-115).

Orellana Rojas Zicri; Mansilla, Miguel Angel; i Rondanelli, Pierina. (2024). *Lesbianas evangélicas en Chile: trayectorias entre la reconversión, sexilio y autoaceptación*. *Revista Colombiana de Sociología*, 47(1), 171-197.

Page, Matthew J., McKenzie, Joanne E., Bossuyt, Patrick M., Boutron, Isabelle, Hoffmann, Tammy C., Mulrow, Cynthia D., Shamseer, Larissa, Tetzlaff, Jennifer M., Akl, Elie A., Brennan, Sally E., Chou, Roger, Glanville, Julie, Grimshaw, Jeremy M., Hróbjartsson, Asbjørn, Lalu, Manoj M., Li, Tianjing, Loder, Elizabeth W., Mayo-Wilson, Evan, McDonald, Steve, & Moher, David. (2021). *The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews*. *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>

Peri Rossi, Cristina (1984). *La nave de los locos*. Barcelona: Seix Barral.

Pirineus TV (2024). *El sexili força a algunes persones homosexuals a marxar del seu poble natal*. Pirineus TV, Pallars Sobirà, Societat. Recuperat de: <https://pirineustv.cat/el-sexili-forca-a-algunes-persones-homosexuals-a-marxar-del-seu-poble-natal>

Prieto, Julio (2023). *Mezclando exilio y deseo: los imperfectos paraísos de Cristina Peri Rossi*. Pasavento. *Revista de Estudios Hispánicos*, 11(1), (pp. 29-45).

Prieto, Rodrigo; Rovira, Alba, Institut Diversitas S. C. C. L. (2019) Pla Comarcal del Maresme per la diversitat afectiva, sexual i de gènere 2022-2025. Oficina de Polítiques d'Igualtat, Àrea d'Igualtat i Sostenibilitat Social i Diputació de Barcelona (coord.) Diputació de Barcelona.

Ramajo, Bàrbara (2021). Desbordar el cuerpo lesbiano: sobre el más allá de la existencia lesbiana y sus violencias fantasmas. Tesis de Doctorat, Universitat de Barcelona. Recuperat de: <http://hdl.handle.net/2445/181152>

Ramajo, Bàrbara. (2023). *El fantasma lesbiano*. Bellaterra Edicions. ISBN 978-84-19160-33-1.

Rich, Adrienne (1996). Heterosexualidad obligatoria y existencia lesbiana. Recuperat de: <https://www.raco.cat/index.php/DUODA/article/view/62023/90525>

Rionda Ramírez, Jorge (2008). “Pensar la ciudad desde la óptica del territorio”. Urbano, 11(17), 76-82.

Ríos Vega, Juan A. (2020). Una mariposa transnacional: Memorias desde el sexilio. Cuadernos Nacionales, (26), 28-53.

Rodrigo, Desiré (2020). Pla Comarcal per la Diversitat afectiva, sexual i de gènere al Baix Empordà. Serveid'Atenció Integral a la diversitat afectiva, sexual i de gènere SAI Baix Empordà (coord.) Consell Comarcal del Baix Empordà.

Sadurní, Núria; Albartín, Pilar; Palomar, Núria (2020). Diagnosi de les realitats de les persones lgbt+ a la Garrotxa. Langarita (coord.). Consorci d'Acció Social de la Garrotxa.

Simmel, George (2012). El extranjero. Sociología del extraño, 21-26.

Suarez Briones, Beatriz, ed. Las lesbianas (no) somos mujeres: En torno a Monique Wittig. Barcelona: Icaria, 2013. 215 pp.

Taylor, Steven J. i Bogdan, Robert (1987). Introducción a los métodos cualitativos de investigación: la búsqueda de significados. En Taylor, S. & Bodgan, R. (Eds.), Métodos cuantitativos aplicados 2 (p. 194-216). Chihuahua: Centro de investigación y docencia.

Trujillo Barbadillo, Gracia (2013). Y no, no somos mujeres. Legados e inspiraciones para los feminismos queer.

Wittig, Monique (1973). El cuerpo lesbiano. Pre-Textos. Valencia.

Zúñiga Rodríguez, Nerea (2020). Salir del pueblo: algunos relatos en torno a las causas y consecuencias del sexilio. Treball Final de Màster. Euskal Herriko Unibersitatea.

8.- Annex

Annex 1 – Metodologia estat de l'art

La metodologia utilitzada per tal de realitzar una revisió i aproximació bibliogràfica ha estat a través del procediment PRISMA (Page et al., 2021). Les bases de dades acadèmiques escollides per ser revisades en relació a la temàtica d'estudi han estat Dialnet i Google Acadèmic. Aquestes, permeten l'accés a una gran quantitat de recursos científics i compten amb un gran prestigi ja que son considerades de gran rellevància en l'àmbit acadèmic. L'estat de la qüestió es pretén dur a terme des de tren nivell, català, estatal i internacional.

Per tal de delimitar les paraules clau que permetessin una aproximació més fidel a la bibliografia s'ha anat concretant els conceptes a través de la diversificació del criteri de cerca. En primer lloc, la primera decisió clau es pren a l'hora d'escollir el terme per fer referència al moviment migratori per motius d'identitat de gènere o orientacions del desig, valorant els següents conceptes: sexili, diàspora o migració. La delimitació seguint el fil del concepte de sexili ha estat per la voluntat d'investigar concretament la interrelació del fenomen de l'exili en relació amb els gèneres, les orientacions del desig i les performativitats. D'altra banda, es deixa fora de l'estudi el concepte *diàspora* perquè és un terme utilitzat des dels contextos llatinoamericans majoritàriament, definint el desplaçament forçat de pobles i grups humans. Tenint en compte el fort lligam amb aquests pobles i comunitats, considero no fer ús del concepte ja que d'interès de la investigació es focalitza en experiències de migració entorn el desig. Així mateix, el concepte *migració* ha estat molt utilitzat en l'àmbit acadèmic i poc en relació concreta amb el desig o les orientacions del desig. Per tant, tot i ser un concepte del qual es farà ús en l'escrit no s'utilitza com a delimitació a l'hora d'escollir els conceptes claus per la revisió bibliogràfica. D'aquesta manera, la primera acotació ha estat mitjançant els conceptes de "sexili".

El segon concepte escollit per la concreció de la cerca ha estat "lesbiana", tot i provar en un primer moment també amb el concepte *bibollera* i *bollera*, termes no utilitzats encara des del llenguatge acadèmic per fer referència a dones i persones no binàries que estableixen relacions sexoafectives amb altres dones i persones no binàries. El resultat total de referències de Catalunya en el cas de Dialnet ha estat zero. No obstant, en refer la cerca a la base de dades de Google Acadèmicen va aparèixer un total de vuit, entre les quals es podia identificar un enfocament diferenciat en relació al focus de la investigació, polítiques públiques LGBTI+ o el fenomen del sexili. Cal destacar que a l'aplicar la delimitació de Catalunya com a criteri d'exclusió es va eliminar un dels articles.

Per tal de trobar referències espanyoles en relació al fenomen es va realitzar la cerca a través dels mateixos conceptes (“sexilio”, “lesbiana”) a la base de dades de Dialnet. Malgrat aparèixer tres estudis, després de llegir els resums, introduccions i conclusions dels articles, es van descartar al no complir amb els criteris en relació a l'estudi i el context d'Espanya. Amb l'objectiu de concretar la cerca es va afegir la paraula “España” al conjunt de conceptes de la cerca, però el resultat va ser nul. D'altra banda, en introduir “sexilio”, “lesbiana” i “España” a la base de dades de Google Acadèmic, es va seleccionar un total de quatre articles que sí es van considerar adients, temàticament, per al present estat de la qüestió.

En tercer lloc, i en relació a l'estudi del fenomen a nivell internacional, les paraules de cerca utilitzades pel banc de dades de Dialnet van ser “sexilio” i “lesbianas”, seleccionant aquest cop els articles que no se centraven en Espanya. En aquest punt es van aconseguir un total de tres resultats, dels quals dos van ser descartats un cop llegits els resums i conclusions. Així mateix, a l'introduir els conceptes en anglès va aparèixer un únic article que prèviament ja havia estat seleccionat per formar part de l'estat de la qüestió. Altrament, al realitzar la mateixa cerca al Google Acadèmic, el resultat va ser de més de 100 articles, dels quals se'n van seleccionar tres per delimitar el marc conceptual de la present investigació.

Annex 2 - Guió entrevista semiestructurada

Preguntes generals

- Com et dius? En quin any vas néixer?
- On vas néixer?
- On has viscut al llarg de la teva vida?
- En quina ciutat/poble vas identificar-te per primera vegada com a lesbiana/bibollera?
Quants anys tenies?
- En quina ciutat/poble vas començar a viure la teva identitat com a lesbiana/bibollera de manera oberta? Com va ser l'experiència?
 - o Com va ser això de sortir de l'armari?
- Coneixies a altres lesbianes/bibolleres? Eren del teu entorn? I altres persones del col·lectiu LGTBIQ+?
- Recordes algun referent? Si és que sí, qui eren aquests referents? On els trobaves? Creus que d'alguna manera et van influenciar?
- A l'hora de socialitzar, intentaves tenir/trobar un grup/lloc de lesbianes?

Preguntes específiques sobre el sexili:

- Com va ser això de marxar?
- Coneixes que és el sexili?
- Com explicaries què és?
- T'identifiques amb aquest concepte?
- En quin any et vas sexiliar?
- Quin va ser el lloc d'arribada? Segueixes vivint allà?
- Com va ser el procés? Com ho vas explicar al teu entorn? A qui li vas explicar? Pots posar un exemple?
- Quins van ser els teus motius del sexili?
 - o Aprofundir en la necessitat d'anonimat
 - Buscaves anonimat?
 - Buscaves referents i llocs exclusivament de lesbianes i bibolleres?
 - Com creus que s'interrelaciona el fet de voler tenir anonimat per part teva però referents per part externa?
- N'has tornat a parlar actualment amb alguna persona que no sabés que havies marxat per motius de sexili?
- Durant la infància i/o adolescència pensaves i imaginaves altres llocs on es visqués la identitat bibollera de manera més oberta?
- Comparaves la teva experiència amb la d'altres lesbianes i bibolleres que visquessin en un altre lloc?
- Quines emocions senties mentre pensaves en la possibilitat de marxar? I quan vas explicar que marxaves?
- Com et vas sentir el primer dia que vas arribar? Va anar canviant amb el pas del temps de viure-hi?
- Com va ser aquell dia que vas marxar, que vas arribar? Com et vas sentir en el nou lloc com a lesbiana/bibollera?
- Alguna vegada vas pensar o has pensat en tornar?
- Coneixes més persones que hagin viscut un procés similar?
- Què va canviar en tu en el lloc d'arribada? Tant físicament com emocionalment. (sent la necessitat d'ajustar-se al context que torna) Quan tornes com et sents (encara que sigui un cap de setmana) Veure que passa en el fluxe espai-temps.
- Vas conèixer altres lesbianes/bibolleres aviat? On les vas conèixer? Les vas buscar o va ser casualitat?

- Vas buscar llocs o espais únicament de lesbianes/bibolleres? Creus que era un punt important per a tu tenir-los?
- Quin paper creus que juga el desig en tot el teu procés de sexili?

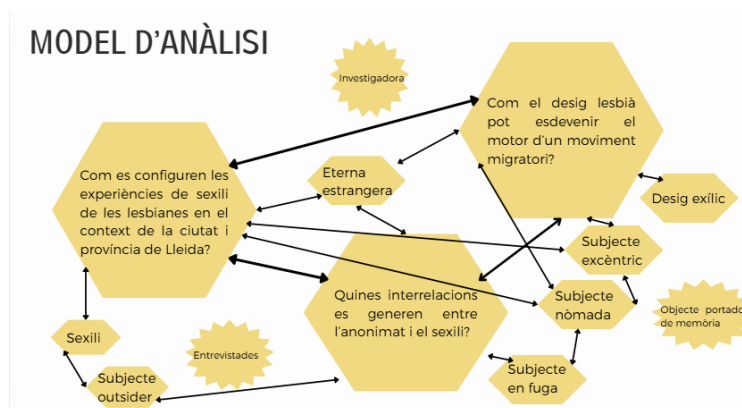
En cas que tornessin:

- Per què vas decidir tornar?
- Quines emocions senties?
- Com va ser el primer dia de tornada?

Annex 3 - Model d'anàlisi

Presentació esquemàtica de la taula de relacions

No es tracta d'un model d'anàlisi tradicional, sinó d'una aproximació que pretén representar l'entramat mencionat anteriorment, mostrant com els diversos conceptes i factors s'influeixen mútuament i es troben interrelacionats, sense establir-hi jerarquies. Les figures s'han estructurat diferenciant entre preguntes específiques (hexàgons grans), conceptes teòrics (hexàgons petits) i factors que han impactat en la investigació (polígon estelat).

Preguntes específiques

1. Com es configuren les experiències de sexili de les lesbianes en el context de Lleida ciutat i província?
2. Com el desig lesbiana pot esdevenir el motor d'un moviment migratori?
3. Quines interrelacions es generen entre l'anonimat i el sexili?

